

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**  
**ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**  
**КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**  
**КАФЕДРА ПРИВАТНОГО ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вчена рада Факультету права та міжнародних відносин

Голова



  
Микола Кулініч

Протокол № 2 від «29» березня 2024 р.

**ПРОГРАМА**

**атестаційного екзамену з галузей права**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право

Розглянуто і затверджено  
на засіданні кафедри публічного права  
Протокол №7 від 28.02.2024 р.

Завідувач кафедри  
доктор юридичних наук, професор

  
Г.П. Власова

на засіданні кафедри приватного права  
Завідувач кафедри

Протокол №8 від 07.03.2024 р.  
доктор юридичних наук, професор

  
Л.В. Орел

Гарант освітньої програми  
доктор юридичних наук, доцент

  
Н.А. Сергієнко

Київ – 2024

**ПЕРЕЛІК ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ,  
ВИЗНАЧЕНИХ ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ,  
ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЇХ ДОСЯГНЕННЯ ЗДОБУВАЧАМИ**

Соціально - гуманітарна ерудованість	СГ-1	Визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих умов та обставин
	СГ-2	Здійснювати синтез відповідних концепцій і доктринальних положень публічної політики у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання
	СГ-4	Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми
	СГ-5	Давати короткий висновок щодо окремих проблем з достатньою обґрунтованістю
	СГ-6	Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему
Дослідницькі навички	ДН-3	Самостійно визначати та формулювати ті питання, з яких потрібна допомога і діяти відповідно до рекомендацій
Комунікація	К-1	Вільно володіти письмовою та усною державною мовою, правильно вживаючи правничу термінологію
	К-2	Викладати матеріал з певної проблематики таким чином, щоб розкрити зміст основних питань
	К-3	Відтворювати зміст, демонструючи розуміння з основних професійних та суспільних тем
Праворозуміння	ПР-1	Демонструвати знання і розуміння щодо визначення основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи
	ПР-2	Пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного права
	ПР-3	Демонструвати необхідні знання та розуміння суті та змісту основних правових інститутів та норм фундаментальних галузей права
Правозастосування	ПЗ-1	Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки
	ПЗ-2	Самостійно підготувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях
	ПЗ-3	Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях

**МЕТОДИКА ТА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

Атестаційний екзамен з галузей права проводиться у письмовій формі, відповідно до затвердженого графіку Атестації здобувачів.

Тривалість атестаційного екзамену – 3 години.

Складання екзамену в умовах воєнного стану здійснюється за такою процедурою. У визначену для екзамену дату та час (час початку екзамену) студент заходить в систему Moodle (зокрема, у створену в цій системі оболонку для складання екзамену) та виконує екзаменаційні завдання. На виконання екзаменаційних завдань відводиться 3 години. Паралельно з входженням в систему Moodle кожен студент підключається до Гугл зустрічі з членами екзаменаційної комісії.

У випадку об'єктивних перешкод у вигляді технічних або інших проблем, які унеможливають виконання завдань у відведений час, студент повідомляє комісію, яка прийматиме рішення з огляду на ситуацію та в індивідуальному порядку.

Атестаційний екзамен з галузей права передбачає визначення рівня теоретичної та практичної підготовки студентів (комбінована форма завдань в білеті).

Екзаменаційний білет Атестаційного екзамену з галузей права складається з трьох частин, які дозволяють перевірити рівень теоретичних знань та практичних навичок студента:

- 1) виконання п'ятдесяти тестових завдань з галузей права (Теорія держави і права. Конституційне право України. Адміністративне право. Адміністративне судочинство. Цивільне право. Цивільне процесуальне право. Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Міжнародне право (міжнародне публічне право). Муніципальне право. Господарське та господарське процесуальне право);
- 2) вирішення ситуаційної задачі;
- 3) розробку проєкту правового документа.

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання та відповідною рейтинговою оцінкою.

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – високий рівень знань (умінь) / виконання, з можливими незначними недоліками (помилками)
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) / виконання, без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) / змістовна робота, з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) / виконання, зі значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімальний можливий допустимий рівень знань (умінь) / виконання для подальшого навчання або професійної діяльності

F	0– 59 балів	Незадовільно – низький рівень знань, недостатній для подальшого навчання або професійної діяльності
---	-------------	---

Розподіл максимальної кількості балів та критерії оцінювання кожної частини екзаменаційного білету наступні:

**1. Теоретичні питання (тест).** Максимальна кількість балів за правильні відповіді – 50 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Правильна відповідь на 1 тестове питання	1
<b>Разом</b>		<b>50 балів</b>

**2. Аналітичні питання (вирішення ситуаційної задачі) .** Максимальна кількість балів за правильну відповідь – 25 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Відповідь студента демонструє, що студент правильно визначив норми права, які регулюють суспільні відносини, про які йдеться в задачі; що він розуміє зміст цих норм права.	5 балів
2.	У відповіді студента наявний аналіз норм права, які регулюють суспільні відносини, про які йдеться в задачі, та продемонстровано вміння системного застосування таких норм права. У відповіді студента прослідковується синтез його знань щодо правового регулювання суспільні відносини, про які йдеться в задачі.	10 балів
3.	Відповідь студента викладена логічно, послідовно, містить виклад міркувань студента, його аргументи, обґрунтування переконливості таких аргументів. Відповідь студента демонструє власні обґрунтовані судження студента щодо вирішуваної ним задачі. Відповідь студента побудована таким чином, щоб розкрити зміст основної проблематики задачі та пропонувані ним шляхи (шлях) її вирішення.	5 балів
4.	Відповідь студента містить обґрунтований конкретний висновок щодо вирішення задачі та демонструє, що він має необхідні знання для виокремлення юридично значущих обставин та вміє застосувати набуті знання для вирішення конкретної ситуації.	5 балів
<b>Разом</b>		<b>25 балів</b>

### **3. Практичні питання (розроблений проєкт правового документа).**

Максимальна кількість балів за правильну відповідь – 25 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	З проєкту документа, розробленого студентом, вбачається, що він знає, якими нормами права встановлені вимоги до відповідного виду документа; що він розуміє зміст цих норм права.	5 балів
2.	У проєкті документа, складеного студентом, наявне фактичне та юридичне його обґрунтування (у зв'язку з чим та на підставі чого він складений). У проєкті розробленого студентом документа продемонстровано, що студент вміє застосувати релевантні норми права, сформулювати правовий висновок у відповідній ситуації, викласти матеріал так, щоб розкрити зміст та обґрунтування того питання, для вирішення якого складений проєкт документа.	10 балів
3.	Проєкт документа, розроблений студентом, викладений логічно, послідовно, відповідає нормами права, які встановлюють вимоги до відповідного виду документа, демонструє, що студент вільно володіє державною мовою, правильно вживає юридичну термінологію.	10 балів
<b>Разом</b>		<b>25 балів</b>

## **ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН З ГАЛУЗЕЙ ПРАВА**

### **ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

#### **Теорія держави і права як наука і навчальна дисципліна**

Система наукового знання. Предмет дослідження групи суспільних наук. Правознавство як сукупність знань про процеси і закономірності права, правової свідомості, юридичні відносини. Характерні риси правознавства. Сучасний комплекс юридичних наук: загальнотеоретичні і історичні науки, галузеві юридичні науки, науки, які вивчають міжнародне право, комплексні юридичні науки.

Коло проблем, які досліджує теорія держави і права. Визначення предмета і об'єкта теорії держави і права. Методи вивчення загальних законів виникнення, становлення і розвитку державно – правових явищ (групи загальних, спеціальних і приватних методів). Основні напрямки впливу ТДП на явища, які вона вивчає - функції ТДП (онтологічна, методологічна, ідеологічна, евристична, практично – прикладна, комунікативна, навчальна і прогностична). Теорія держави і права і соціальна практика. Значення ТДП для вивчення студентами юридичних факультетів.

## **Основні правові доктрини сучасності**

Соціологічна юриспруденція (Е.Ерліх, Р.Паунд, К. Левеллін) – 19-20 ст.ст. право корениться не в законах, а в самому суспільстві і може існувати поза буквою закону. Джерело права слід шукати в поведінці людей, які реалізують право. Характерні ознаки: функціональний підхід, найбільш суттєвий елемент – правовідносини, “нерівнозначність” права і закону. Загально-соціальна сутність права і визначення права.

Нормативізм (Г.Кельзен) – кінець 19 ст. Юридична наука повинна займатися формою права, а не його змістом. Обмеженість на вивченні норм права, його структурі, елементах. Виключення ідеологічних і ціннісних аспектів права, моральних і політичних оцінок. Загально-соціальна сутність права і визначення права.

Теорія природного права (Г.Гроцій, Д.Локк, Т.Гоббс, Ж.-Ж.Руссо) – 17-18 ст. в період буржуазних революцій. Ідейно-ціннісний підхід. Право, яке приймається державою є похідним від природного права і є нормами лише тоді, коли вони не протирічать природному праву. Теорія “відродженого природного права”.

## **Сутність, поняття і цінність права та держави**

Поняття і визначення права. Право як універсальний регулятор. Сутність права з т.з. природного права, в об’єктивному розумінні, в суб’єктивному розумінні, як сукупність всіх правових явищ. Відмінність терміну “право” від терміну “правова система”. Основні ознаки права та їх характеристика: нормативність, загальність, обов’язковість, формальна визначеність, процедурність, неперсоніфікованість, неодноразовість дій, санкціонованість з боку держави, забезпеченість примусом.

Суть терміну “держава” з історичної точки зору. Підходи до дослідження держави і її визначення: держава як універсальна організація суспільства (комунікативний підхід), як особлива організація політичної влади (організаційно-структурний підхід), як соціальний інститут (соціологічний підхід), з точки зору функцій держави, з юридичної точки зору (позитивізм). Основні ознаки права: територія, народ, суверенітет, публічна влада, законодавча система, податкова система, символи.

Співвідношення права і держави, держава як правове явище.

## **Право в системі соціальних норм. Право і мораль**

Ненормативні суспільні відносини. Система нормативного регулювання. Соціальні норми і соціально-технічні норми. Соціальні норми: правові норми, моральні норми, корпоративні норми, звичаєві, політичні норми, звичай ділового обороту. Соціально-технічні норми: правила експлуатації технічних засобів, санітарно-гігієнічні, агрономічні норми. Загальне і особливе в соціальних нормах.

Класифікація соціальних норм: за способом встановлення і забезпечення, за змістом сфери відносин, що регулюються, за способом утворення, за способом закріплення і виразу.

Зміст права: право конкретизує загальний принцип свободи суспільного життя, виступає у вигляді пари “право-обов’язок”, юридична норма передбачає наявність суб’єкта колективного життя. Співвідношення права і закону, правовий закон. Закон як формулювання норми права чи як моральна категорія?

Норми моралі: спільні і відмінні риси права і моралі.

## **Походження держави і права**

Характерні ознаки первісного суспільства. Первісне стадо. Правове значення роду. Союз племен. Потестарна влада: ознаки і механізм її реалізації. Поняття соціальної влади. Система влади. Ресурси влади (залякування, стереотипи, авторитет вождя, мононорми, звичаї).

Неолітична революція: великий розподіл праці, поява приватної власності на засоби виробництва і продукцію, поява майнової нерівності і станів. Шляхи інституціоналізації влади: військовий, аристократичний, плутократичний. Військова демократія, інститутами якої є військовий вождь, рада старійшин, народні збори. Публічна влада. Формування релігії. Шляхи виникнення держави: афінський, римський, германський.

Шляхи і форми виникнення держави у різних народів. Історичні, національні, географічні, релігійні та інші фактори, що обумовлюють виникнення держави. Східний шлях

виникнення держави. Західний шлях виникнення держави. Особливості виникнення держави на території в Київській Русі.

Основні теорії виникнення держави: класова, договірна, теологічна, патріархальна, психологічна, органічна, теорія насильства.

Система соціального регулювання в додержаному суспільстві. Нормативні регулятори – мононорми. Ненормативні регулятори – стереотипи, цінності, авторитет, стимули, соціальні ролі, наказ, директива. Способи впливу на поведінку: примус і заохочення, спонукання.

Поняття мононорми. Норми – заборони і норми-очікування. Порядок вирішення спорів.

Шляхи виникнення права: санкціонування і правотворчість. Відмінні ознаки права від мононорм.

### **Функції держави**

Функції – основні напрямки діяльності держави. Риси функцій держави: комплексний характер, відображення змісту конкретної держави, зв'язок з цілями і задачами держави. Межі втручання держави у приватне і суспільне життя.

Критерії класифікації функцій держави: за часом існування (постійні, тимчасові), за соціальною значимістю (ті, що виявляють інтереси певної частини суспільства, і та, що представляють інтереси всього суспільства), за сферою здійснення (політичні, ідеологічні, соціальні, економічні), за формами реалізації (правотворчі, правоохоронні, правозастосовчі), за територіальним масштабом (функції всієї держави і її суб'єктів), за сферами діяльності (внутрішні і зовнішні).

### **Форма держави**

Поняття форми держави. Форма держави – взаємодія змісту держави і форми прояву цього змісту. Широке і вузьке розуміння форми держави. Ознаки форми держави: держава є системою, форма держави розкриває організацію державної влади, форма держави вказує на методи реалізації, відображає суттєві ознаки держави.

Поняття форми правління. Елементи форми правління. Види форми правління: класичні – монархія і республіка, і нетипові - дуалістична монархія, змішана республіка, монархічна республіка і республіканська монархія. Монархія: поняття і ознаки. Різновиди монархії: абсолютна і обмежена (конституційна і дуалістична), їх ознаки. Республіка: поняття і ознаки. Різновиди республіки (президентська, парламентська, змішана)

Поняття і ознаки форми державного устрою. Особливості унітарних держав. Особливості федеративних держав. Визначення статусу автономії в унітарних і федеративних державах. Статус конфедеративних утворень. Україна – унітарна держава, особливості її конституційного статусу.

Поняття і ознаки державного режиму. Співвідношення понять державний режим і політичний режим. Особливості демократичного режиму. Особливості і види недемократичних режимів.

### **Механізм держави**

Поняття влади. Владні відносини. Структура владних відносин. Суб'єкти і об'єкти влади. Зміст владного впливу. Джерело влади. Ознаки влади.

Вчення видатних мислителів про ідею розподілу влад в державі. Теорія Ш.Л.Монтеск'є про розподіл влад. Суть системи стримування і противаг в сучасних державах. Реалізація теорії поділу влад в Україні.

Реалізація влади. Створення державного механізму як засобу реалізації державної влади. Поняття механізму держави. Структура механізму держави: державний апарат, державні установи і державні підприємства. Ознаки механізму держави: цілісна система державних органів, ієрархічна система органів, складається із державних службовців, які наділені владними повноваженнями і забезпечені необхідними засобами, організація механізму детермінована функціями держави.

Принципи організації і діяльності механізму держави. Загальні принципи (гуманізм, народовладдя, законність, конституціоналізм, розподіл влад, професіоналізм державних

службовців, гласність). Приватні принципи (поєднання колегіальності з єдиноначаллям, позапартійність, незмінність). Бюрократія як основний принцип організації і функціонування державного апарату.

Поняття органу держави. Принципи організації і діяльності державного органу: оптимальна структура державного органу, ефективність, професіоналізм, дотримання стандартів членами парламентів, повна їх політична лояльність). Поняття і ознаки органів держави. Поняття посадової особи. Повноваження і компетенція: співвідношення понять. Принцип розподілу влад.

Види органів держави. Класифікація державних органів: за характером задач, що виконуються (законодавчі, виконавчі, судові), за способом організації (прості і складні), за територією дії (республіканські і місцеві), за характером повноважень (загальної компетенції і спеціальної компетенції), за порядком здійснення компетенції (колегіальні і єдиноначальні). Законодавчі органи влади. Виконавчі органи влади. Судова влада. Органи контрольної влади. Глава держави.

### **Держава, право і громадянське суспільство**

Співвідношення суспільства і держави. Неполітичні інститути (сім'я, виховання і недержавна освіта, власність і підприємництво, громадські об'єднання, недержавні засоби масової інформації, церков) – сфера громадянського суспільства. Політичні інститути – сфера держави. Моделі співвідношення громадянського суспільства і держави: лібералізм, етатизм.

Поняття і структура громадянського суспільства. Ознаки громадянського суспільства: базою є свобода економічної діяльності, забезпечує соціальний захист громадян, пріоритет прав людини, діє на принципах самоврегулювання і самоуправління, є відкритим. Засоби реалізації діяльності громадянського суспільства: переконання, правові і моральні норми, традиції, звичаї, мистецтво). Основи громадянського суспільства. Конституціоналізм як режим взаємовідносин держави і громадянського суспільства.

### **Правова держава**

Досконале громадянське суспільство – основа створення правової держави. Ознаки правової держави: розмежування функцій держави і суспільства; розподіл влад; наявність розвинутого громадянського суспільства; створення системи стримування і противаг; верховенство і пряма дія конституції; встановлення в законі суверенності влади; виборність законодавчих органів, їх легітимність; відповідність внутрішнього законодавства міжнародним принципам; правова захищеність всіх суб'єктів.

Теорія правової держави І.Канта.

### **Норма права**

Поняття і ознаки норми права. Структурні елементи норми права: диспозиція, гіпотеза, санкція. Особливості викладення структурних елементів. Структура норм права різних галузей права.

Види норм права. За соціальним призначенням норм права: типові (за функціями – охоронні і регулятивні; за характером правил поведінки, що встановлюються; - уповноважуючі та зобов'язуючі; за характером обов'язковості приписів – імперативні, диспозитивні, рекомендаційні) і нетипові загально-закріплюючі, декларативні, дефінітивні, оперативні, колізійні). За характером суспільних відносин: матеріальні і процесуальні. За обсягом суспільних відносин: загальні і спеціальні. За способом закріплення: норми законів, норми, що вироблені практикою, доктринальні, органів виконавчої влади. За сферою діяльності: в часі, в просторі, по колу осіб. За ступенем юридичної регламентації поведінки: абсолютні, відносно визначені, альтернативні.

### **Правотворчість і законодавство**

Поняття правотворчості і її принципи (законність, гласність, демократизм, професіоналізм, планування, суворі диференціація правотворчих повноважень, науковий характер і зв'язок з юридичною практикою, професіоналізм, технічна досконалість).



Правотворчість і формування права. Соціальні чинники формування права. Суб'єкти правотворчості.

Види правотворчої діяльності в Україні ( прийняття нормами держави, шляхом референдуму, укладення угод, що містять норми права).

Основні стадії правотворчого процесу (підготовка, розгляд, затвердження, оголошення). Демократичні підстави підготовки і прийняття нормативних актів. Опублікування нормативних актів і інші форми їх офіційного оголошення.

Поняття і основні принципи законодавчої техніки (правотворча, правозастосовча, інтерпретаційна техніка). Правила побудови актів. Структура нормативного акту. Способи викладення нормативних приписів. Мова і термінологія законодавства. Техніка скасування нормативних актів, внесення до них змін і доповнень.

Розвиток законодавства України на сучасному етапі.

Поняття системи законодавства. Порівняння системи права і системи законодавства. Структура системи законодавства: горизонтальна, вертикальна, унітарна.

### **Форми (джерела) права**

Поняття форми права. Поняття джерела права. Співвідношення понять. Історичний підхід до розуміння джерел права в римському праві, мусульманському праві, англосаксонській правовій сім'ї.

Основні зовнішні форми права: правовий звичай, правовий прецедент, нормативний акт, нормативний договір, міжнародний договір. Форми (джерела) права України.

Поняття і ознаки нормативно-правового акту. Нормативно-правовий акт: переваги перед іншими джерелами права, особливості. Закони і підзаконні акти. Межі дії нормативних актів по колу осіб. Поняття імунітету в праві.

Межі дії нормативних актів в просторі. Особливості дії нормативних актів різних галузей права в просторі. Поняття екстериторіальної дії нормативного акту.

Поняття і ознаки закону. Закон як нормативний акт вищої юридичної сили, види законів (конституція, конституційні, органічні, звичайні), особливості прийняття. Класифікація законів: за юридичною силою, за сферою дії, за суб'єктами правотворчості, за терміном дії, за галузевою приналежністю, за зовнішньою формою, щодо кола осіб.

Співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного законодавства.

Межі дії нормативних актів в часі. Момент вступу нормативного акту в силу. Момент припинення дії нормативного акту. Поняття зворотної сили закону. Зворотна сила нормативних актів різних галузей права.

Поняття і ознаки підзаконних актів. Система підзаконних актів (укази, розпорядження, постанови, інструкції, накази, рішення). Органи, які в межах своєї компетенції приймають різні види підзаконних актів. Система підзаконних актів в Україні.

### **Правові системи сучасності**

Правова система і правова сім'я: співвідношення понять. Поняття правової системи у вузькому і в широкому розумінні, їх класифікація. Фактори, які обумовлюють особливості різних правових систем. Елементи правової системи: явища світоглядного характеру, право і законодавство, правові відносини, юридична практика, юридична техніка.

Романо-германська (континентальна) правова сім'я: історія створення, основні риси. Правові системи Франції, Німеччини, скандинавських країн. Латиноамериканське право. Правові системи Японії, Китаю.

Англосаксонська правова сім'я: характерні риси і особливості. Правові системи Великої Британії і США.

Мусульманська правова сім'я: історичні витоки, основні риси. Мусульманське право в сучасному світі.

### **Система права і систематизація законодавства**

Поняття внутрішньої структури права. Елементи системи права. Система права як цілісне утворення. Зв'язки елементів системи права. Поняття правового інституту, його ознаки, особливості формування. Роль і значення норм права: регулятивна, державне веління Поняття і

ознаки правових норм: неперсоніфікованість, гарантованість можливістю державного примусу, формальна визначеність, загальнообов'язковість, представницько-зобов'язальний характер, багаторазовість дій.

Юридичні критерії відокремлення конкретної групи норм в правовий інститут. Змішані інститути. Поняття галузі права, її структура. Інститут права в системі галузі права. Підгалузеві комплекси.

Взаємозв'язок галузей права: відображення в законодавстві. Система галузей права юридичних наук і навчальних дисциплін.

Критерії виділення галузей права: предмет і метод правового регулювання (імперативний і диспозитивний). Елементи методу правового регулювання.

Матеріальна і процесуальне право: поняття, об'єкт, співвідношення. Міжнародне право (публічне і приватне) і внутрішньодержавне: поняття, співіснування.

Поняття і значення систематизації. Види систематизації. Поняття і особливості кодифікації. Види кодифікації (загальна, комплексна, галузева, спеціальна). Основні кодифікаційні акти.

Поняття інкорпорації. Види інкорпорації (офіційна і неофіційна; хронологічна і предметна; повна і часткова). Основні інкорпоративні документи. Відмінність від кодифікації.

Поняття і значення консолідації. Органи, які проводять консолідацію. Облік актів. Технічні засоби систематизації: нормативний спосіб, системний спосіб, юридичні конструкції.

### **Реалізація права**

Поняття реалізації права і її форми ( додержання, виконання, використання і застосування). Застосування правових норм як найважливіша форма їх реалізації. Види застосування правових норм. Стадії процесу застосування. Колізії правових норм і шляхи їх подолання. Основні вимоги до застосування норм права. Правозастосовчі акти: поняття, структура і види. Вимоги, які висуваються до оформлення актів застосування права. Індивідуальний акт і нормативний акт: схожі і відмінні риси.

Прогалини в праві і шляхи їх подолання. Аналогія в праві і аналогія закону.

Поняття тлумачення норм права і значення для зміцнення законності, підвищення рівня правосвідомості. Види тлумачення норм права. Способи (прийоми) усвідомлення правових норм і їх класифікація. Результати тлумачення (тлумачення норм за обсягом). Випадки допущення розширеного і звуженого тлумачення. Роз'яснення норм права: поняття і види. Офіційне і неофіційне тлумачення. Інтерпретаційні акти.

### **Правові відносини: поняття, ознаки, структурні елементи, види**

Поняття правовідносин, ознаки (загальні і спеціальні). Їх основні види (за кількістю суб'єктів, за дією в часі, за галузевою ознакою, за характером дії, за метою правового регулювання). Правовідносини як вид ідеологічних відносин. Норми права і правовідносини. Об'єкти правовідносин: матеріальні блага, нематеріальні блага, дії, результати творчої діяльності. Зміст правовідносин: суб'єктивне право і юридичний обов'язок.

Юридичні факти як підстава виникнення, зміни і припинення правовідносин. Класифікація юридичних фактів (за вольовим критерієм, за правовими наслідками, за ступенем визначеності суб'єктів, за характером дії, за юридичною природою). Фактичний склад.

Критерії, за якими правовідносини поділяються на види. Види правовідносин за функціональною спрямованістю, за галузями права, за кількістю суб'єктів, за розподілом прав і обов'язків, за характером дій зобов'язаної особи, за волевиявленням сторін.

Поняття правосуб'єктності. Поняття і способи обмеження правоздатності. Поняття і види дієздатності. Поняття деліктоздатності. Моменти виникнення і припинення кожного структурного елементу.

Категорії суб'єктів правовідносин. Правовий статус. Громадяни, державні органи, об'єднання громадян, юридичні особи як суб'єкти правовідносин. Держава як суб'єкт права.

### **Правова поведінка і юридична відповідальність**

Поняття правової поведінки. Види правової поведінки: за кількістю суб'єктів, за характером діяльності, за вимогами правових норм. Правова поведінка і правомірна поведінка.

Правомірна поведінка: поняття, соціальна природа. Ознаки правомірної поведінки: об'єктивна можливість і необхідність поведінки, бажаність і допустимість, відповідальність інтересам громадянського суспільства, гарантованість і охорона державою, відповідність до норм права. Мотиви правомірної поведінки. Види правомірної поведінки. Поняття і ознаки правопорушення. Склад правопорушення.

Види правопорушень. Злочин і проступок. Проблема причин злочинності і інших правопорушень. Правопорушення як дестабілізуючий фактор суспільного життя. Шляхи і засоби ліквідації злочинності

Поняття, ознаки юридичної відповідальності. Значення юридичної відповідальності для забезпечення законності, охорони прав громадян. Види юридичної відповідальності. Принципи юридичної відповідальності (законність, справедливість, гуманізм, індивідуальність, невідворотність, фізичні діяння, винне діяння, доцільність, своєчасність). Підстави звільнення від юридичної відповідальності (давність притягнення до відповідальності, втрата суспільної небезпеки діяння, амністія чи помилування, притягнення винного до неюридичної відповідальності).

### **Законність і правопорядок**

Поняття законності, її роль в житті суспільства. Законність і демократія. Основні принципи законності (верховенство закону, єдність, невідворотність покарання за вчинене правопорушення, реальність, доцільність, зв'язок з справедливістю, зв'язок з культурністю). Законність як принцип організації і діяльності державного апарату. Законність і доцільність. Місцеві умови, відомчі інтереси і законність. Поняття і система гарантій законності (загально-соціальні – політичні, економічні, ідеологічні, моральні- і спеціально-юридичні). Юридичні гарантії: прокурорський нагляд, законність, судовий контроль, удосконалення законодавства, конституційний контроль, високий рівень розвитку, Президент.

Державна дисципліна: поняття, види (державна, партійних і громадських організацій, виробнича, трудова, військова, навчальна, екологічна).

Поняття правопорядку. Елементи правопорядку: нормативно-юридична підстава, зміст (правомірна поведінка, законність), правова структура суспільства (учасники, їх права і обов'язки, компетенція і повноваження, правовий статус). Принципи правопорядку: конституційності, державної гарантованості. Стійкості, організованості, формальної визначеності, системності. Суспільний порядок і правопорядок. Співвідношення законності і правопорядку. Правопорядок і демократія.

## **КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ**

**Конституційне право України – як основа національного права України. Конституція України та її розвиток**

Поняття, предмет та метод конституційного права. Джерела конституційного права. Конституційно-правові норми та їх особливості. Поняття та основні властивості Конституції як Основного закону держави. Конституційний процес в Україні.

### **Загальні засади конституційного ладу в Україні**

Поняття, суть і ознаки конституційного ладу України. Принципи конституційного ладу в Україні. Державний лад України: поняття, принципи. Конституційні основи суспільного ладу України. Сутність конституціоналізму.

**Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство в Україні і статус іноземців, біженців та осіб без громадянства**

Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина. Система конституційних прав і свобод людини і громадянина. Конституційні обов'язки. Громадянство України: поняття та ознаки. Конституційно-правовий статус іноземців, біженців та осіб без громадянства. Конституційний статус української мови як державної. Правовий статус мов національних меншин та корінних народів. Особливості конституційного статусу національних меншин та корінних народів в Україні. Поняття національно-культурної автономії.

### **Форми безпосередньої демократії**

Поняття та основні форми безпосередньої демократії. Поняття виборів та їх соціальна функція. Виборче право. Виборча система України. Виборчий процес і його стадії. Поняття, соціальна функція та види референдумів. Конституційний статус політичних партій.

### **Конституційно-правовий статус Президента України**

Загальна характеристика інституту президентства. Становлення інституту Президента в Україні. Порядок обрання Президента України. Функції та повноваження Президента України. Поняття імпідменту та його застосування в Україні.

### **Конституційно-правовий статус Верховної Ради України**

Загальна теорія парламентаризму. Верховна Рада України - єдиний орган законодавчої влади в Україні. Функції та повноваження Верховної Ради України. Статус народного депутата. Депутатський імунітет та індемнітет. Конституційний порядок прийняття законів в Україні. Законодавчий процес та інші парламентські процедури. Парламентські процедури: установча, законодавча, процедура здійснення парламентського контролю.

### **Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади**

Поняття виконавчої влади та система її органів. Кабінет Міністрів України – вищий орган в системі виконавчої влади. Міністерства та інші органи центральної виконавчої влади. Місцеві державні адміністрації.

### **Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний Суд України**

Судова влада в Україні. Конституційні принципи та засади правосуддя. Система судових органів. Конституційний Суд України: порядок формування та компетенція. Конституційний статус суддів та судочинство в Україні. Вища рада юстиції: склад та компетенція. Повноваження Конституційного Суду України. Поняття й характеристика стадій конституційного судочинства. Учасники конституційного провадження.

### **Територіальний устрій України**

Поняття, система та принципи територіального устрою держави. Система адміністративно-територіального устрою України. Територіальна автономія. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим.

### **Конституційні засади місцевого самоврядування**

Поняття та ознаки місцевого самоврядування. Система, органи та посадові особи місцевого самоврядування. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Територіальна, організаційна та фінансово-економічна основа місцевого самоврядування в Україні.

## **АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО**

### **Види адміністративно-правових норм**

Поняття та особливості адміністративно-правових норм. Класифікація адміністративно-правових норм за формою виразу, з точки зору становища учасників правовідносин, за змістом, за порядком дії у просторі, часі та за колом осіб, залежно від порядку реалізації прав та обов'язків учасників адміністративно-правових відносин. Джерела адміністративного права. Систематизація адміністративного права (кодифікація та інкорпорація). Поняття та основні риси адміністративно-правових відносин. Передумови вступу суб'єктів адміністративного права у конкретні адміністративно-правові відносини. Види адміністративно-правових відносин.

### **Особливості актів публічного управління**

Нормативні акти управління як форма публічного управління. Вимоги до актів управління. Адміністративна нормотворчість, її суб'єкти. Процедури підготовки і прийняття правових актів управління.

Класифікація актів публічного управління. Дія актів публічного управління. Індивідуальні (ненормативні, адміністративні) акти управління.

### **Особливості адміністративно-правового статусу державних службовців**

Поняття державної служби. Державні службовці як суб'єкти адміністративного права. Права та обов'язки державних службовців. Посада і посадова особа. Співвідношення понять "посадова особа" і "службова особа".

Класифікація державних службовців. Проходження служби в державних органах. Відповідальність та соціальний захист державних службовців.

### **Контроль та нагляд в публічному управлінні**

Контроль як функція держави. Поняття режиму законності і дисципліни в публічному управлінні. Способи забезпечення законності і дисципліни в публічному управлінні: загальна характеристика. Зміст понять "контроль", "нагляд", "аудит", "моніторинг", їх співвідношення. Види контролю у публічному управлінні. Контрольні функції комітетів парламенту. Тимчасові спеціальні комісії та тимчасові слідчі комісії. Особливості правового статусу спеціальних контрольних органів.

### **Судовий контроль. Громадський контроль**

Специфіка судового контролю. Види судового контролю. Об'єкти судового контролю. Контроль з боку Конституційного суду, судів загальної компетенції та господарських судів. Адміністративні суди. Громадський контроль. Контрольні повноваження представників громадських формувань.

### **Поняття та принципи адміністративної відповідальності. Підстави адміністративної відповідальності**

Юридична природа адміністративної відповідальності. Поняття і основні ознаки адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. Дисциплінарна відповідальність. Особливості адміністративної відповідальності спеціальних суб'єктів.

### **Законодавство про адміністративні правопорушення**

Законодавчі основи адміністративної відповідальності. Завдання законодавства про адміністративні правопорушення. Характеристика законодавства про адміністративні правопорушення.

### **Адміністративна деліктність**

Адміністративне правопорушення, його юридичний склад. Ознаки адміністративного правопорушення: суспільна шкідливість, протиправність, вина та адміністративна караність.

### **Адміністративні стягнення та загальні правила їх накладання**

Адміністративні стягнення. Класифікація адміністративних стягнень.

Види адміністративних стягнень за Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Попередження; штраф; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; суспільно корисні роботи; адміністративний арешт; арешт з утриманням на гауптвахті.

Заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх.

Загальні правила накладення стягнення за адміністративне правопорушення. Обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність за адміністративні правопорушення.

Накладення адміністративних стягнень при вчиненні кількох адміністративних правопорушень. Строки накладення адміністративних стягнень.

## **Адміністративна відповідальність за деякі види правопорушень**

Загальна характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на права та свободи громадян. Загальна характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на власність. Загальна характеристика адміністративних правопорушень у сфері господарської діяльності. Загальна характеристика адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та безпеку.

## **АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО**

### **Поняття адміністративного судочинства, його завдання, законодавство про адміністративне судочинство**

Поняття адміністративного судочинства. Поняття адміністративної справи, публічно-правового спору. Завдання адміністративного судочинства. Поняття суб'єкта владних повноважень. Законодавство про адміністративне судочинство. Зворотна дія закону, який встановлює порядок здійснення адміністративного судочинства. Міжнародні договори України як джерела законодавства про адміністративне судочинство.

### **Основні засади адміністративного судочинства**

Поняття «основні засади адміністративного судочинства». Верховенство права. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі. Обов'язковість судового рішення. Забезпечення права на апеляційний перегляд справи. Забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом. Розумність строків розгляду справи судом. Неприпустимість зловживання процесуальними правами. Відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення. Диспозитивність в адміністративному судочинстві – в порівняльному аспекті з диспозитивністю в цивільному судочинстві. Мова адміністративного судочинства. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

### **Адміністративна юрисдикція**

Поняття адміністративного суду, судового процесу. Справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів: предметна юрисдикція. Розмежування предметної юрисдикції адміністративних судів. Розгляд кількох пов'язаних між собою вимог. Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність). Склад суду. Відводи.

### **Учасники судового процесу**

Учасники справи, їх склад. Адміністративна процесуальна правосуб'єктність. Права та обов'язки учасників справи. Зловживання процесуальними правами: поняття, діяння, які можуть бути визнані зловживанням процесуальними правами. Процесуальні права та обов'язки сторін. Заміна неналежної сторони. Треті особи, їх права та обов'язки. Процесуальне правонаступництво. Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Представники як учасники судового процесу. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Документи, що підтверджують повноваження представників. Повноваження представника в суді. Інші учасники судового процесу: помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст.

### **Докази та доказування в адміністративному судочинстві**

Поняття доказів та засобів доказування. Види засобів доказування. Належність доказів. Допустимість доказів. Достовірність доказів. Достатність доказів. Обов'язок доказування. Підстави звільнення від доказування. Подання доказів. Витребування доказів. Огляд доказів за їх місцезнаходженням. Огляд речових доказів, що швидко псуються. Судові доручення щодо збирання доказів. Виконання судових доручень щодо збирання доказів. Звернення адміністративного суду із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного

суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Зміст і форма судового доручення про надання правової допомоги. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів. Оцінка доказів. Показання свідків. Виклик свідка. Пояснення сторін, третіх осіб та їхніх представників. Письмові докази. Речові докази. Електронні докази. Висновок експерта. Висновок експерта у галузі права. Підстави та порядок забезпечення доказів.

### **Судові витрати**

Поняття судових витрат. Види судових витрат. Судовий збір. Зменшення розміру судових витрат або звільнення від їх оплати, відстрочення та розстрочення судових витрат. Витрати на професійну правничу допомогу. Витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані із прибуттям до суду. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертиз. Витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів, вчиненням інших процесуальних дій, підготовкою справи до розгляду. Розподіл судових витрат. Розподіл витрат у разі відмови позивача від позову. Судові витрати, пов'язані з примиренням сторін. Рішення щодо судових витрат.

### **Заходи процесуального примусу. Забезпечення позову**

Поняття заходів процесуального примусу. Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу. Види заходів процесуального примусу. Попередження. Видалення із залу судового засідання. Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом. Привід. Штраф. Підстави забезпечення позову. Види забезпечення позову. Зміст і форма заяви про забезпечення позову. Порядок розгляду заяви про забезпечення позову. Заміна одного заходу забезпечення позову іншим. Скасування заходів забезпечення позову. Виконання ухвали про забезпечення позову.

### **Звернення до адміністративного суду. Розгляд справи в адміністративному суді першої інстанції**

Право на звернення до суду та способи судового захисту. Види та зміст заяв по суті справи. Позовна заява та документи, що до неї додаються. Відзив на позовну заяву (відзив). Відповідь на відзив. Заперечення. Пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. Заяви з процесуальних питань. Залишення позовної заяви без руху. Відкриття провадження у справі. Відмова у відкритті провадження в адміністративній справі. Об'єднання і роз'єднання позовів. Підготовче провадження. Врегулювання спору за участю судді. Відмова від позову та визнання позову. Примирення сторін. Розгляд справи по суті. Судове засідання. Обов'язки осіб, присутніх у залі судового засідання. Порядок розгляду справи по суті. З'ясування обставин справи та дослідження доказів. Судові дебати та ухвалення рішення. Фіксування судового засідання технічними засобами. Ведення протоколу судового засідання. Зауваження щодо технічного запису і протоколу судового засідання. Судові рішення, які приймаються адміністративними судами першої інстанції. Зупинення і закриття провадження у справі. Залишення позову без розгляду.

### **Розгляд справ за правилами спрощеного позовного провадження.**

Справи, що розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження. Строк розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. Вирішення питання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження. Особливості подання заяв по суті справи у спрощеному позовному провадженні. Особливості розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. Особливості розгляду окремих категорій справ незначної складності.

### **Апеляційне провадження.**

Суд апеляційної інстанції. Право на апеляційне оскарження. Строк на апеляційне оскарження. Форма та зміст апеляційної скарги. Залишення апеляційної скарги без руху. Повернення апеляційної скарги судом апеляційної інстанції. Відкриття апеляційного провадження. Відзив на апеляційну скаргу. Закриття апеляційного провадження. Межі перегляду справи апеляційним судом. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні.

Судові рішення, які можуть прийматись апеляційним судом за результатами перегляду справи в апеляційному порядку.

### **Касаційне провадження.**

Суд касаційної інстанції. Право на касаційне оскарження. Строк на касаційне оскарження. Форма та зміст касаційної скарги. Залишення касаційної скарги без руху. Повернення касаційної скарги. Відкриття касаційного провадження. Відзив на касаційну скаргу. Закриття касаційного провадження. Межі перегляду судового рішення судом касаційної інстанції. Касаційний розгляд справи у судовому засіданні. Судові рішення, які можуть прийматись касаційним судом за результатами перегляду справи в касаційному порядку. Підстави для передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.

### **Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.**

Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Підстави перегляду судових рішень за виключними обставинами. Право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок і строк подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Судове рішення за наслідками провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

### **Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах. Особливості провадження у окремих категоріях справ. Відновлення втраченого судового провадження.**

Судові рішення, які виконуються негайно. Звернення судових рішень в адміністративних справах до виконання. Виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню. Зупинення виконання судового рішення. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання. Примирення сторін у процесі виконання. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення. Заміна сторони виконавчого провадження. Поворот виконання судових рішень. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах. Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів владних повноважень. Особливості провадження у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, бездіяльності Кабінету Міністрів України. Особливості провадження у справах щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності. Особливості повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду окремих категорій адміністративних справ. Особливості подання заяв по суті справи в окремих категоріях адміністративних справ. Особливості обчислення процесуальних строків в окремих категоріях адміністративних справ. Особливості проголошення та вручення судових рішень в окремих категоріях адміністративних справ. Особливості апеляційного та касаційного оскарження судових рішень в окремих категоріях адміністративних справ. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій. Особливості провадження у справах щодо уточнення списку виборців. Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, засобів масової інформації, інформаційних агентств, підприємств, установ, організацій, їхніх посадових та службових осіб, творчих працівників засобів масової інформації та інформаційних агентств, які порушують



законодавство про вибори та референдум. Особливості провадження у справах щодо оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, політичної партії (блоку), місцевої організації політичної партії, їх посадових осіб та уповноважених осіб, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, члена ініціативної групи, політичної партії, громадської організації - суб'єктів процесу референдуму, їх уповноважених осіб, офіційного спостерігача - суб'єкта процесу референдуму. Особливості провадження у справах, пов'язаних із виборами Президента України. Особливості судових рішень за наслідками розгляду справ, пов'язаних з виборчим процесом чи референдумом, та їх оскарження. Особливості здійснення представництва у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань. Особливості провадження у справах щодо гарантованого забезпечення потреб оборони. Особливості провадження у справах за зверненням податкових та митних органів. Особливості провадження у справах про застосування санкцій. Особливості провадження у справах за зверненням Служби безпеки України щодо включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням. Особливості провадження у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності. Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності. Особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання іноземців або осіб без громадянства. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про оскарження рішень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, про продовження зупинення відповідних (відповідної) фінансових (фінансової) операцій (операції) (видаткових фінансових операцій). Особливості провадження у справах за адміністративними позовами з приводу тимчасового обмеження права громадян України на виїзд за межі території України. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про заборону політичної партії. Особливості провадження у зразковій справі. Особливості провадження у типовій справі. Відновлення втраченого судового провадження в адміністративній справі.

## **ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО**

### **Поняття цивільного права, законодавства та правовідносин**

Роль та місце цивільного права в системі права України. Співвідношення публічного та приватного права. Цивільне право, як приватне право. Система цивільного права як галузі права. Правові інститути цивільного права. Предмет цивільно-правового регулювання. Юридичний метод регулювання цивільних правовідносин. Учасники цивільних правовідносин. Співвідношення понять «учасник», «особа», «суб'єкт». Функції цивільного права. Основні принципи цивільного права. Визначення цивільного права.

Джерела цивільного права. Договір як джерело цивільного права. Звичай як джерело цивільного права. Поняття цивільного законодавства. Поняття актів цивільного законодавства

України. Система актів цивільного законодавства України. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства. Роль Конституції України у регулюванні цивільних правовідносин. Міжнародні договори як джерела цивільного права. Закони та підзаконні акти, які регулюють цивільні правовідносини. Дія цивільного законодавства в часі. Дія цивільного законодавства у просторі та по колу осіб. Застосування цивільного законодавства. Диспозитивні і імперативні норми цивільного права. Тлумачення цивільно-правових норм. Застосування цивільного законодавства по аналогії. Зв'язок і диференціація цивільного та господарського законодавства.

Поняття цивільних правовідносин. Елементи та структурні особливості цивільних правовідносин. Зміст цивільних правовідносин. Поняття, зміст та види суб'єктивних цивільних прав. Поняття, зміст та види суб'єктивних обов'язків. Склад учасників (суб'єктів) цивільних правовідносин. Поняття цивільної правоздатності і дієздатності. Об'єкти цивільних правовідносин. Класифікація (види) цивільних правовідносин. Підстави виникнення та припинення цивільних правовідносин.

### **Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин.**

Співвідношення понять «людина», «особа», «суб'єкт права». Поняття цивільної правосуб'єктності. Поняття та обсяг цивільної правоздатності. Виникнення, припинення та зміст правоздатності. Рівність та невід'ємність правоздатності. Співвідношення правоздатності та суб'єктивного права. Поняття та обсяг цивільної дієздатності. Визнання громадянина недієздатним. Правове положення фізичної особи-підприємця.

Ім'я та місце проживання фізичної особи. Підстави та порядок визнання особи безвісно відсутньою. Оголошення фізичної особи померлою. Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою. Поняття та основні завдання опіки і піклування. Акти цивільного стану. Правовий статус органів опіки та піклування. Категорії фізичних осіб, над якими встановлюється опіка та піклування. Порядок призначення опікуна або піклувальника. Права та обов'язки опікуна і піклувальника. Припинення опіки і піклування.

### **Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин**

Поняття та ознаки юридичної особи. Юридична особа як суб'єкт цивільного права. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи. Види та організаційно-правові форми юридичних осіб. Підприємницькі та непідприємницькі товариства. Поняття та види господарських товариств. Правовий статус філій та представництв юридичної особи.

Порядок і способи утворення юридичних осіб. Установчі документи юридичної особи. Державна реєстрація юридичної особи та її правове значення. Припинення діяльності юридичної особи. Порядок ліквідації юридичної особи. Органи юридичних осіб. Неспроможність (банкрутство) юридичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності. Реорганізація юридичної особи. Способи реорганізації.

### **Об'єкти цивільних правовідносин**

Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин. Обороздатність об'єктів цивільних правовідносин.

Поняття та види речей. Поняття майна. Тварини. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних правовідносин. Поняття та особливості цивільно-правового режиму валютних цінностей. Поняття та основні види цінних паперів. Єдиний майновий комплекс підприємства як об'єкт правовідносин. Послуги та інші дії як об'єкти цивільних правовідносин. Результати творчої діяльності як об'єкти цивільних правовідносин. Інформація як об'єкт цивільних правовідносин. Особисті немайнові блага фізичної особи. Немайнові блага юридичної особи.

### **Правочини**

Поняття і види правочинів. Односторонні, двосторонні та багатосторонні правочини. Оплатні і безоплатні правочини. Реальні і консенсуальні правочини. Умовні правочини. Тлумачення змісту правочину.

Умови дійсності правочинів. Сторони у правочині. Зміст правочину. Форма правочину. Недійсність правочину та її види. Нікчемні та оспорювані правочини. Недійсність частини правочину. Правові наслідки недійсності правочину. Визнання правочину недійсним та неукладеним. Момент недійсності правочину.

### **Представництво**

Поняття представництва. Сфера застосування представництва. Види представництва. Сторони правовідносин з представництва. Повноваження представника. Наслідки укладення угоди особою, не уповноваженою на це, або з перевищенням повноважень. Довіреність: поняття та види. Форма та строк дії довіреності. Передоручення. Припинення довіреності. Наслідки припинення довіреності.

### **Строки і терміни**

Поняття строків і термінів в цивільному праві. Види строків і термінів. Строки здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Порядок обчислення та початок перебігу строків. Поняття та значення строку позовної давності. Види строків позовної давності. Застосування позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється. Порядок обчислення строку позовної давності. Початок перебігу строку позовної давності. Зупинення, перерва і поновлення строків позовної давності. Наслідки закінчення строку позовної давності. Умови захисту порушеного права після закінчення строків позовної давності.

### **Здійснення і захист цивільних прав**

Поняття здійснення цивільних прав. Основні принципи здійснення цивільних прав. Основні способи здійснення цивільних прав в момент виникнення та припинення цивільного права. Відмова від здійснення (нездійснення) особами своїх цивільних прав. Відчуження цивільних прав. Злиття цивільних прав кількох осіб в права однієї особи. Позбавлення цивільних прав. Трансформація одних цивільних прав в інші цивільні права особи. Межі здійснення цивільних прав та їх правова характеристика. Зловживання цивільним правом, його основні види та правові наслідки. Виконання цивільних обов'язків. Забезпечення виконання цивільних обов'язків.

Поняття і зміст суб'єктивного права на захист. Виникнення та здійснення права на захист. Способи захисту цивільних прав. Поняття та зміст самозахисту цивільних прав. Необхідна оборона та крайня необхідність як засоби самозахисту цивільних прав. Момент виникнення та припинення права та захист цивільних прав.

### **Поняття та види особистих немайнових прав**

Поняття та види особистих немайнових прав. Джерела правового регулювання особистих немайнових прав фізичної особи. Зміст та ознаки особистих немайнових відносин. Підстави виникнення особистих немайнових прав фізичної особи. Здійснення особистих немайнових прав. Особливості суб'єктного складу. Загальні та спеціальні суб'єкти особистих немайнових відносин.

Захист особистих немайнових прав та поновлення порушеного особистого немайнового права. Спростування недостовірної інформації та заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Відшкодування моральної шкоди.

### **Права, які забезпечують природне існування фізичної особи**

Право на життя та здоров'я. Право на донорство. Право на свободу та особисту недоторканність. Право на безпечне довкілля. Право на сім'ю, опіку та піклування.

### **Права, які забезпечують соціальне існування особи**

Право на ім'я. Право на гідність, честь і ділову репутацію. Право на індивідуальність. Право на особисте життя. Право на інформацію. Право на свободу творчості та вибір роду занять. Право на місце проживання та недоторканність життя. Право на свободу об'єднань та мирні зібрання.

## **Поняття та види права власності**

Поняття власності та права власності. Зміст права власності. Поняття права власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Форми і види права власності за законодавством України. Підстави виникнення прав власності та їх класифікація. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором. Ризик випадкової загибелі або псування речі. Юридичні гарантії здійснення права власності. Припинення права власності.

Право власності Українського народу. Поняття права приватної власності. Ознаки права приватної власності. Особливості підстав виникнення і припинення права приватної власності фізичних осіб. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності фізичних осіб. Поняття та ознаки права власності юридичних осіб. Право власності окремих видів юридичних осіб. Суб'єкти та об'єкти права державної власності. Управління державним майном. Здійснення права державної власності. Правовий режим майна державного підприємства. Правовий режим майна казенного підприємства. Правовий режим майна державної установи. Зміст права повного господарського відання та оперативного управління. Поняття права комунальної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Зміст та здійснення права комунальної власності. Поняття права спільної власності та її види.

Поняття спільної часткової власності. Права та обов'язки учасників спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки в спільній власності. Право спільної сумісної власності. Право спільної власності подружжя. Законний правовий режим майна подружжя. Правовий режим майна подружжя за шлюбним контрактом. Право власності осіб, які ведуть селянське (фермерське) господарство. Захист права власності.

## **Здійснення та захист права власності**

Поняття цивільно-правового захисту права власності. Право власника на витребування майна із чужого незаконного володіння. Право власника на витребування майна від добросовісного набувача. Правила проведення розрахунків при витребуванні майна із чужого незаконного володіння.

Основні речово-правові засоби захисту права власності. Віндикаційний позов. Негаторний позов. Допоміжні речово-правові засоби захисту права власності. Позов про визнання права власності. Позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту). Позов про захист прав співвласника у разі виділу, поділу та продажу спільного майна.

Зобов'язально-правові засоби захисту права власності. Основні зобов'язально-правові засоби захисту права власності в договірних відносинах. Відшкодування збитків, заподіяних невиконанням або неналежним виконанням боржником договору. Вимога кредитора щодо виконання боржником зобов'язання в натурі. Вимога кредитора щодо сплати неустойки і виконання зобов'язання. Відмова кредитора від договору. Допоміжні зобов'язально-правові засоби захисту права власності в договірних відносинах. Зобов'язально-правові засоби захисту права власності в недоговірних відносинах. Інші засоби захисту права власності.

## **Речові права на чуже майно**

Поняття речових прав на чуже майно. Види речових прав на чуже майно та їх характеристика. Підстави виникнення речових прав на чуже майно. Об'єкти речових прав, їх види. Суб'єкти речових прав та їх види. Підстави та порядок припинення речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно.

## **Поняття та види права інтелектуальної власності**

Поняття власності та права власності. Зміст права власності. Поняття права власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Форми і види права власності за законодавством України. Підстави виникнення прав власності та їх класифікація. Момент виникнення права власності у набувача майна за договором. Ризик випадкової загибелі або псування речі. Юридичні гарантії здійснення права власності. Припинення права власності.

Право власності Українського народу. Поняття права приватної власності. Ознаки права приватної власності. Особливості підстав виникнення і припинення права приватної власності фізичних осіб. Суб'єкти та об'єкти права приватної власності фізичних осіб. Поняття та ознаки

права власності юридичних осіб. Право власності окремих видів юридичних осіб. Суб'єкти та об'єкти права державної власності. Управління державним майном. Здійснення права державної власності. Правовий режим майна державного підприємства. Правовий режим майна казенного підприємства. Правовий режим майна державної установи. Зміст права повного господарського відання та оперативного управління. Поняття права комунальної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Зміст та здійснення права комунальної власності. Поняття права спільної власності та її види.

Поняття спільної часткової власності. Права та обов'язки учасників спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки в спільній власності. Право спільної сумісної власності. Право спільної власності подружжя. Законний правовий режим майна подружжя. Правовий режим майна подружжя за шлюбним контрактом. Право власності осіб, які ведуть селянське (фермерське) господарство. Захист права власності.

### **Поняття та види спадкування**

Поняття спадкування та спадкового права. Види спадкування. Час та місце відкриття спадщини. Спадкоємці і спадкодавці. Підстави та порядок усунення від права на спадкування. Склад спадщини. Права та обов'язки, які не входять до складу спадщини. Права та обов'язки, які переходять за спадкуванням.

Поняття заповіту та права на заповіт. Права заповідача при укладенні заповіту. Заповідальний відказ. Покладення заповідачем на спадкоємців обов'язку вчинити дії майнового характеру. Встановлення заповідачем сервітуту. Право на обов'язкову частку у спадщині. Загальні вимоги до форми заповіту. Посвідчення заповіту при свідках. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя. Секретний заповіт. Спадковий договір. Недійсність заповіту. Порядок призначення виконавця заповіту. Повноваження виконавця заповіту. Контроль за виконанням заповіту.

Поняття та сутність черга ості спадкування за законом. Зміна черговості одержання права на спадкування. Розмір частки у спадщині спадкоємця за законом. Перша черга спадкоємців за законом. Друга черга спадкоємців за законом. Третя черга спадкоємців за законом. Четверта черга спадкоємців за законом. П'ята черга спадкоємців за законом. Спадкування за правом представлення.

### **Поняття та види зобов'язань**

Поняття зобов'язання та зобов'язального права. Види цивільно-правових зобов'язань. Загальна характеристика договірних та недоговірних зобов'язань. Підстави: виникнення, зміни та припинення зобов'язання. Сторони у зобов'язанні. Третя особа у зобов'язанні. Поняття та значення заміни осіб у зобов'язанні. Підстави заміни кредитора у зобов'язанні. Порядок заміни кредитора у зобов'язанні. Обсяг прав кредитора, що переходять до іншої особи. Зобов'язання, за якими заміна кредитора не допускається. Докази прав нового кредитора у зобов'язанні. Заперечення боржника проти вимоги нового кредитора у зобов'язанні. Поняття заміни боржника у зобов'язанні. Зміст, форма та сторони договору про заміну боржника у зобов'язанні. Правові наслідки заміни боржника у зобов'язанні, забезпеченому порукою або заставою.

Способи забезпечення зобов'язань: неустойка (штраф і пеня), порука, гарантія, завдаток, застава, притримання.

### **Поняття та види договору**

Визначення поняття договору. Види цивільно-правових договорів. Свобода договору та її межі. Зміст договору. Суттєві умови договору. Тиллові умови договору. Строк та ціна договору. Публічний договір. Договір приєднання. Попередній договір. Договір на користь третьої особи. Тлумачення договору. Зміна та розірвання договору.

### **Договори з передачі майна у власність**

Поняття та предмет договору купівлі-продажу. Форма окремих видів договорів купівлі-продажу. Обов'язки продавця та покупця за договором купівлі-продажу. Ризик випадкового знищення або пошкодження товару. Кількість, асортимент, якість товару. Недоліки товару, за які несе відповідальність продавець. Комплектність, тара та упаковка товару. Ціна та порядок

оплати товару. Оплата товарів, проданих у кредит. Оплата товару з розстроченням платежу. Страхування товару. Договір роздрібної купівлі-продажу. Продаж товарів за зразками. Продаж товарів з використанням автоматів. Договір з умовою доставки товару покупцеві. Особливості укладання та виконання окремих видів договорів купівлі-продажу.

Поняття та види договору міни (бартеру). Сторони та форма договору. Ціна договору та порядок проведення розрахунків між сторонами. Обмеження та заборони щодо застосування бартерних операцій в сучасних умовах. Обов'язки сторін за договором. Застосування правил договору купівлі-продажу до договору міни (бартеру). Особливості окремих видів договору міни (бартеру). Відповідальність сторін за порушення умов договору. Договір ренти. Договір довічного утримання.

Поняття та значення договору поставки. Сторони за договором поставки. Строк дії договору поставки. Порядок поставки та доставки товарів. Асортимент товарів за договором поставки. Вибірка товарів. Тара та упаковка. Розрахунки за товари, що поставляються. Одностороння відмова від виконання договору поставки. Відповідальність сторін за порушення договору поставки.

Поняття договору на постачання сільськогосподарської продукції. Відмінність договору постачання сільгосппродукції від договору поставки та договору купівлі-продажу. Законодавство про договори на постачання сільгосппродукції. Закупівля сільгосппродукції для державних потреб. Сторони договору. Порядок укладання договору та його зміст. Предмет договору. Строки поставки продукції. Ціна договору. Місце постачання-приймання продукції за договором. Права та обов'язки сторін. Виконання та припинення договору. Відповідальність сторін за порушення умов договору.

Поняття та значення договору на постачання енергоресурсів. Сторони та зміст договору. Порядок укладання договору. Ціна договору та порядок розрахунків. Строки та терміни договору. Обов'язки постачальника та споживача за договором. Зміна та дострокове розірвання договору. Пролонгація та підстави припинення договору. Відповідальність сторін за порушення режиму постачання та споживання енергоресурсів.

Договір дарування. Поняття та види договору дарування. Предмет договору дарування. Сторони та форма договору дарування. Договір дарування з обов'язком передати дарунок в майбутньому. Договір дарування з покладенням на обдарованого обов'язку на користь третьої особи. Пожертва. Відмова від договору дарування. Скасування договору дарування. Відповідальність сторін за договором дарування.

### **Договори про передачу майна у користування**

Поняття та види договору майнового найму. Сторони, форма, строк чинності договору майнового найму. Порядок передачі майна наймачеві. Права третіх осіб на майно, яке передається за договором. правонаступництво при зміні власника на майно, яке передано за договором. Страхування предмета договору. Ризик випадкового знищення предмету договору. Поняття, сторони, форма та строк договору піднайму. Правові наслідки покращення чи погіршення майна за договором майнового найму. Здійснення поточного та капітального ремонту майна за договором. Розірвання договору майнового найму на вимогу наймодавця та на вимогу наймача. Підстави та порядок припинення договору. Відповідальність сторін за договором майнового найму.

Поняття та види договору оренди нерухомого майна. Форма та сторони договору. Порядок державної реєстрації договору найму нерухомого майна. Плата та форми розрахунків за договором. Суттєві умови договору найму нерухомого майна. Поняття, форма, сторони та зміст договору піднайму нерухомого майна. Розірвання договору за ініціативою одна із сторін. Відповідальність сторін за договором найму нерухомого майна. Договір оренди земельної ділянки. Договір найму будівлі та іншої капітальної будівлі.

Поняття та види договору найму житла. Сторони та форма договору найму житла. Предмет та строк договору найму житла. Правові наслідки зміни власника на житло, яке передано за договором найму. Обов'язки наймодавця та наймача за договором. Тимчасові мешканці. Порядок здійснення поточного та капітального ремонту житла за договором. Плата та форми розрахунків за договором. Поняття, форма, сторони та зміст договору піднайму

житла. Заміна наймача у договорі найму житла. Розірвання договору на вимогу однієї із сторін. Відповідальність сторін за договором. Підстави припинення договору найму житла.

Договір позички. Поняття та юридична характеристика договору позички. Сторони договору позички, їхні права та обов'язки. Розірвання договору позички.

Поняття та види договору лізингу. Сторони за договором лізингу. Об'єкт лізингу. Форма договору лізингу. Істотні умови договору. Зворотний та прямий лізинг. Фінансовий, оперативний лізинг. Право власності на об'єкт лізингу. Реєстрація договору лізингу. Лізингові платежі та порядок їх сплати. Розірвання договору за ініціативою однієї із сторін. Припинення договору лізингу. Відповідальність сторін за порушення умов договору лізингу.

### **Договори про надання послуг**

Поняття договору перевезення, його основні види. Договір перевезення пасажирів та багажу. Договір перевезення вантажу. Сторони та форма договору перевезення. Перевезення транспортом загального користування. Перевезення у прямому змішаному сполученні. Провізна плати. Страхування пасажирів, багажу та вантажів. Загальні засади відповідальності сторін за договором. Пред'явлення претензій і вчинення позовів за договірними перевезеннями. Відповідальність перевізника за заподіяння смерті або ушкодження пасажирів. Договір чартеру (фрахтування). Договір транспортного експедирування.

Поняття договору зберігання та його види. Відмінність договору зберігання від договору охорони. Сторони, форма та строк договору зберігання. Плата за зберігання. Користування річчю, переданою на зберігання. Зміна умов зберігання. Зберігання за законом. Відповідальність сторін за договором зберігання. Договір зберігання на товарному складі. Зберігання замінних речей з правом розпорядження ними. Складські документи. Подвійне складське свідоцтво. Просте складське свідоцтво. Зберігання речей у ломбарді. Зберігання цінностей у банку. Зберігання: речі в у камерах схову транспортних організацій. Зберігання речей у гардеробах. Зберігання речей у готелях. Зберігання речей, які є предметом спору (секвестр).

Соціально-економічна сутність страхування та його правове регулювання. Предмет договору страхування. Форма договору страхування. Істотні умови договору страхування. Основні страхові поняття. Укладення договору страхування на користь третьої особи. Обов'язки страховика і страхувальника. Умови та порядок здійснення страхової виплати. Відмова від здійснення страхової виплати. Припинення договору страхування. Недійсність договору страхування.

Поняття та види договору доручення. Строк договору доручення. Форма та сторони договору доручення. Предмет договору. Право повіреного на плату. Виконання доручення. Обов'язки та права сторін за договором доручення. Порядок та правові наслідки передоручення. Обов'язки спадкоємців сторін за договором доручення. Припинення договору доручення. Відповідальність сторін за порушення умов договору.

Правове регулювання комісійних правовідносин. Поняття та види договору комісії. Форма договору комісії. Сторони та зміст договору комісії. Припинення договору комісії. Відповідальність сторін за договором комісії.

Система нормативно-правових актів України у галузі кредитування. Поняття договору кредиту та його основні види. Поняття та юридична характеристика договору банківського вкладу (депозиту). Договір факторингу. Договір комерційної концесії.

Комерційний кредит. Товарний кредит. Міжбанківський кредит. Кредитна операція, кредитна лінія, кредитний ризик, кредитоспроможність та платоспроможність. Сторони та форма договору кредиту. Відмова від надання або одержання кредиту. Зміст договору кредиту. Порядок укладення договору. Підстави припинення та пролонгації договору. Відповідальність сторін за порушення умов договору кредиту.

### **Договори про виконання робіт**

Поняття договору підяду та його основні види. Сторони договору: підрядник, генеральний підрядник, субпідрядник, замовник. Форма договору підяду. Порядок виконання

підрядних робіт з матеріалу підрядника та його засобами. Виконання підрядних робіт з матеріалу замовника. Ризик випадкового знищення майна, яке надано для виконання підрядних робіт за договором. Визначення кошторису за договором. Строки виконання підрядних робіт. Права підрядника та права замовника за договором. Обов'язки підрядника та обов'язки замовника. Порядок оплати виконаних робіт за договором підряду. Розрахунки між сторонами у разі знищення предмета договору підряду або неможливості закінчення роботи. Гарантія якості виконаних підрядних робіт. Позовна давність за позовами про неналежну якість роботи за договором підряду. Відповідальність сторін за порушення умов договору. Підстави та порядок припинення договору підряду.

Поняття договору будівельного підряду та його види. Сторони та форма договору будівельного підряду. Право власності на об'єкт будівництва. Розробка та затвердження проектно-кошторисної документації. Забезпечення будівництва та оплата підрядних робіт. Ризик випадкового знищення або пошкодження об'єкта будівництва. Порядок передання та прийняття виконаних будівельних робіт. Гарантії якості за договором підряду. Усунення недоліків за рахунок замовника та за рахунок підрядника. Відповідальність сторін за договором будівельного підряду.

Роль та значення договорів на виконання проектних та пошукових робіт. Поняття та основні види договорів. Сторони та форма договору. Виконання робіт за договором. Порядок оплати виконаних робіт за договором. Здача та прийняття виконаних робіт. Права сторін за договором на результати виконаних робіт. Відповідальність сторін за порушення умов договору підряду на виконання проектних та пошукових робіт.

### **Відшкодування шкоди в цивільному праві**

Поняття зобов'язання внаслідок заподіяння шкоди. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду. Суб'єкти зобов'язальних правовідносин, які виникають внаслідок завдання шкоди. Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист. Відшкодування шкоди, завданої у стані крайньої необхідності. Відповідальність за шкоду, завдану спільно кількома особами. Право регресу до винної особи. Способи відшкодування шкоди, завданої майну потерпілого. Урахування вини потерпілих і майнового становища фізичної особи, яка завдала шкоду. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою відповідальність.

Поняття відповідальності юридичної або фізичної особи за шкоду, завдану їхнім працівником. Підстави та умови відповідальності юридичної або фізичної особи за шкоду, завдану її працівником. Суб'єкти зобов'язання із відшкодування шкоди. Суб'єкти права на відшкодування шкоди. Об'єкти відшкодування шкоди. Порядок відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником.

Відшкодування шкоди, завданої державним органом влади або органом місцевого самоврядування. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями правоохоронних органів. Відшкодування шкоди, завданої малолітньою або неповнолітньою особою. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною, обмежено дієздатною особою або особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій.

Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду. Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою. Урахування вини потерпілого і матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди.

Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування ядерної шкоди. Відшкодування шкоди особою, яка застрахувала свою цивільну відповідальність. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

## **ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

### **Уведення в цивільне процесуальне право**



Поняття, предмет, система і метод цивільного процесуального права.

Цивільні процесуальні правовідносини. Поняття та ознаки цивільних процесуальних правовідносин. Передумови та підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин. Норми цивільного процесуального права. Цивільна процесуальна правосуб'єктність (цивільна процесуальна правоздатність і цивільна процесуальна дієздатність). Процесуальні юридичні факти. Елементи цивільних процесуальних правовідносин.

Засади цивільного судочинства. Характеристика окремих принципів цивільного судочинства: верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи; гласність судового процесу; відкритість інформації щодо справи; змагальність сторін; диспозитивність цивільного судочинства; пропорційність у цивільному судочинстві; забезпечення права на перегляд справи та оскарження судового рішення; обов'язковість судових рішень.

Загальна характеристика цивільного процесуального законодавства.

Поняття, завдання та види цивільного судочинства. Поняття, завдання, види та стадії цивільного судочинства.

Наука цивільного процесуального права України.

### **Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин**

Визначення складу суду. Склад суду.

Підстави для відводу (самовідводу) судді. Порядок вирішення заявленого відводу (самовідводу). Наслідки відводу суду (судді).

### **Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справі**

Склад учасників справи. Процесуальні права та обов'язки учасників справи. Неприпустимість зловживання процесуальними правами.

Забезпечення прав осіб, які не досягли повноліття, під час розгляду цивільної справи.

Сторони в цивільному процесі, їхні спеціальні процесуальні права та обов'язки.

Поняття та види процесуальної співучасті. Залучення до участі в справі співвідповідача. Заміна неналежного відповідача. Процесуальне правонаступництво. Розбіжності між процесуальним правонаступництвом та заміною неналежною стороною.

Треті особи у цивільному процесі. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Порядок залучення до участі у справі або вступу в справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог. Вимоги до заяви про залучення третьої особи.

Представництво в цивільному процесі. Поняття та види представництва у цивільному процесі. Особи, які можуть бути представниками. Особи, які не можуть бути представниками. Повноваження представника в суді. Документи, що посвідчують повноваження представників. Призначення або заміна законного представника судом.

Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

### **Цивільний процесуальний статус осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу**

Склад та класифікація осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу.

Особи, які здійснюють організаційно-технічне забезпечення цивільного процесу. Секретар судового засідання. Судовий розпорядник. Помічник судді.

Особи, які сприяють розгляду і вирішенню цивільної справи по суті. Свідок. Особи, які не підлягають допиту як свідки. Особи, які мають право відмовитися від давання показань. Експерт. Спеціаліст. Перекладач. Особа, яка надає правову допомогу.

Підстави для відводу осіб, які є іншими учасниками цивільного процесу (секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача). Порядок вирішення заяви про відвід. Обов'язок секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача заявити самовідвід.

### **Цивільна юрисдикція. Підсудність цивільних справ**

Цивільна юрисдикція. Предметна та суб'єктна юрисдикція. Інстанційна юрисдикція. Територіальна юрисдикція (підсудність). Поняття та види підсудності цивільних справ. Наслідки порушення правил підсудності. Передача справи з одного суду до іншого.

### **Докази та доказування у цивільному судочинстві**

Поняття та наукова класифікація доказів у цивільному процесуальному праві. Прямі та непрямі докази. Первісні та похідні докази. Особисті, речові та змішані докази.

Належність та допустимість доказів, достовірність, достатність доказів.

Поняття та етапи (стадії) доказування у цивільному процесі. Засоби доказування: письмові, речові та електронні докази, висновки експертів, показання свідків. Обов'язок доказування та подання доказів. Витребування доказів. Збирання доказів. Дослідження доказів. Оцінка доказів.

Предмет доказування. Підстави звільнення від доказування.

Забезпечення доказів у цивільному процесі. Способи забезпечення судом доказів.

### **Строки в цивільному судочинстві**

Поняття та види процесуальних строків. Строки, встановлені процесуальним законом. Строки, встановлені судом. Абсолютно визначені строки. Відносно визначені строки.

Обчислення процесуальних строків. Початок перебігу й закінчення процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків.

Зупинення, поновлення та продовження процесуальних строків.

### **Судові витрати в цивільному судочинстві**

Поняття і види судових витрат.

Попереднє визначення суми судових витрат. Забезпечення та попередня оплата судових витрат.

Судовий збір. Поняття та розмір судового збору. Порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати.

Визначення ціни позову.

Відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати.

Витрати, пов'язані з розглядом судової справи. Витрати на правову допомогу. Витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду. Витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз. Витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи. Витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача.

Розподіл судових витрат. Розподіл судових витрат між сторонами. Розподіл витрат у разі відмови від позову і укладення мирової угоди.

### **Заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві**

Поняття, ознаки та види заходів процесуального примусу.

Підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу.

Заходи процесуального примусу, що застосовуються до порушників порядку в залі судового засідання (попередження і видалення із залу судового засідання).

Заходи процесуального примусу, що забезпечують процес доказування (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом і привід). Вимоги до ухвали про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження судом. Особи, які не підлягають приводу в суд. Вимоги щодо ухвали про привід у суд.

### **Наказне провадження**

Поняття та сутність наказного провадження. Судовий наказ. Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ.

Форма і зміст заяви про видачу судового наказу. Порядок розгляду заяв про видачу судового наказу.

Підстави для відмови у видачі судового наказу. Скасування судового наказу. Набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві.

## **Окреме провадження**

Поняття та сутність окремого провадження

Справи, що розглядаються судом у порядку окремого провадження.

Розгляд справ про зміну правового статусу фізичних осіб (обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення дитини або повнолітньої особи).

Розгляд справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення (родинних відносин між фізичними особами; перебування фізичної особи на утриманні; каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення; проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу; належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з ім'ям, по батькові, прізвищем, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті; народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження; смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті;

смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру).

Розгляд справ про відновлення або визнання неоспорюваних прав (відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність; визнання спадщини відумерлою).

Розгляд справ про примусове здійснення певних правових дій (надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб).

## **Позовне провадження**

Поняття та елементи (підстава, предмет, зміст) позову.

Види позовів. Позови про присудження. Позови про визнання (позитивні та негативні). Перетворювальні (конститутивні) позови.

Право на пред'явлення позову.

Зміни в позові. Відмова від позову і визнання позову. Мирова угода сторін. Заяви по суті справи, їх види. Позовна заява, її зміст і форма.

Забезпечення позову. Види забезпечення позову. Зустрічне забезпечення. Розгляд заяви про забезпечення позову, виконання ухвали про забезпечення позову. Заміна виду забезпечення позову або скасування заходів забезпечення позову.

## **Ускладнення, що виникають під час судового розгляду цивільної справи. Фіксування цивільного процесу**

Відкриття провадження у справі. Відкладення розгляду цивільної справи або оголошення перерви в її розгляді. Зупинення провадження у цивільній справі. Закриття провадження у цивільній справі. Залишення заяви без розгляду або без руху. Повернення позовної заяви. Об'єднання і роз'єднання позовів.

Фіксування цивільного процесу. Фіксування судового засідання технічними засобами. Журнал судового засідання. Порядок складання та оформлення протоколів про окремі процесуальні дії. Зауваження щодо технічного запису судового засідання, журналу судового засідання та їх розгляд.

## **Провадження у цивільній справі до судового розгляду**

Підготовче провадження. Завдання та строк підготовчого провадження. Подання відзиву. Подання пояснень третіх осіб щодо позову або відзиву.

Зустрічний позов. Форма і зміст зустрічної позовної заяви.

Підготовче засідання. Подання відповіді на відзив та заперечення. Судові рішення у підготовчому засіданні.

Врегулювання спору за участю судді.

Поняття та види судових повісток. Порядок вручення судових повісток.

### **Судовий розгляд цивільної справи у суді першої інстанції**

Поняття судового розгляду. Розгляд цивільних справ протягом розумного строку.

Відкриття розгляду справи по суті. Розгляд цивільної справи як основний етап судового засідання. З'ясування обставин справи та дослідження доказів.

Судові дебати.

Ухвалення та проголошення рішення суду як заключна частина судового засідання.

Заочний розгляд цивільної справи. Поняття та мета заочного розгляду цивільної справи. Умови і порядок заочного розгляду цивільної справи. Перегляд, оскарження та скасування заочного рішення.

Розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження.

### **Судові рішення у цивільному процесі**

Поняття та види судових рішень.

Поняття та зміст рішення суду. Вимоги законності та обґрунтованості до рішення суду.

Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення.

Виправлення недоліків (описок та арифметичних помилок) рішення судом, який його ухвалив.

Додаткове рішення суду.

Роз'яснення рішення суду.

Порядок ухвалення судових рішень. Проголошення судового рішення. Набрання рішенням суду законної сили.

Ухвали суду. Зміст ухвали суду. Окремі ухвали суду.

### **Перегляд судових рішень у цивільних справах в апеляційному порядку**

Поняття та сутність апеляційного провадження. Суди апеляційної інстанції. Право апеляційного оскарження. Строк на апеляційне оскарження.

Апеляційна скарга. Форма і зміст апеляційної скарги. Порядок подання апеляційної скарги. Доповнення, зміна апеляційної скарги або відкликання її чи відмова від неї. Строк розгляду апеляційної скарги.

Відкриття апеляційного провадження у цивільній справі. Підготовка розгляду справи апеляційним судом. Порядок розгляду справи апеляційним судом. Особливості розгляду в апеляційному порядку окремих категорій справ. Повноваження апеляційного суду.

Ухвали та рішення апеляційного суду.

### **Перегляд судових рішень, які набрали законної сили, в цивільному процесі**

Поняття та сутність касаційного провадження. Суд касаційної інстанції. Право касаційного оскарження. Строк на касаційне оскарження. Форма і зміст касаційної скарги, порядок її подання. Відкриття касаційного провадження. Касаційний розгляд. Повноваження суду касаційної інстанції. Постанова суду касаційної інстанції.

Провадження в зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами. Підстави для перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами. Строк подання заяв про перегляд у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами. Суди, що здійснюють перегляд у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами. Форма і зміст заяви про перегляд рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами. Відкриття провадження за нововиявленими та виключними обставинами. Розгляд заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами.

## **Виконання судового рішення у цивільній справі**

Загальна характеристика виконавчого провадження у цивільному процесі. Порядок звернення судових рішень до виконання. Відкриття виконавчого провадження у цивільному процесі.

Окремі питання виконавчого провадження, що виникають у цивільному судочинстві. Негайне виконання судових рішень. Відстрочка і розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання. Мирова угода в процесі виконання. Вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Вирішення питання про оголошення розшуку боржника або дитини. Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи. Вирішення питання про звернення стягнення на грошові кошти, що знаходяться на рахунках. Вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України. Питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Судовий контроль за виконанням судових рішень. Право на звернення із скаргою до суду. Подання скарги. Строки для звернення із скаргою. Розгляд скарги. Судове рішення за скаргою. Розподіл витрат, пов'язаних з розглядом скарги. Виконання ухвали суду.

Зупинення виконання судового рішення. Поворот виконання. Поняття повороту виконання. Порядок вирішення питання про поворот виконання. Строк подання заяв про поворот виконання. Особливості повороту виконання в окремих категоріях справ.

Умови визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню. Порядок подання клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Розгляд клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду, підстави для відмови у його задоволенні. Умови визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню. Порядок подання клопотання про визнання рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, його розгляд. Звернення суду України із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави. Виконання в Україні судових доручень іноземних судів.

## **Відновлення втраченого судового провадження у цивільній справі**

Сутність втраченого судового провадження. Право на звернення до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження. Порядок відкриття провадження у цивільній справі про його відновлення.

Розгляд справи про відновлення втраченого провадження.

## **КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО**

### **Поняття і система кримінального права**

Поняття кримінального права як самостійної галузі права. Загальні та специфічні ознаки кримінального права, його предмет і метод правового регулювання. Визначення кримінального права як галузі права. Завдання кримінального права. Функції кримінального права як галузі права. Поняття принципів кримінального права. Система кримінального права. Кримінальне право і суміжні галузі права. Наука кримінального права як частина юридичної науки і одна з галузей суспільних наук.

### **Закон про кримінальну відповідальність**

Поняття закону про кримінальну відповідальність. Ознаки закону про кримінальну відповідальність. Завдання закону про кримінальну відповідальність. Функції закону про кримінальну відповідальність. Структура Кримінального кодексу України. Зміст Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу України. Структура (розділи, статті, частини статей, пункти), значення та органічний взаємозв'язок Загальної та Особливої частини Кримінального кодексу України. Структура кримінально-правової норми. Види диспозицій та санкцій кримінального закону. Поняття тлумачення закону про кримінальну відповідальність. Види тлумачення закону про кримінальну відповідальність.

Чинність закону України про кримінальну відповідальність в просторі і часі.

Порядок набрання та втрати чинності законом про кримінальну відповідальність. Дія закону про кримінальну відповідальність у часі. Зворотна дія цього закону у часі. Зміст принципів чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі. Правові наслідки засудження особи за межами України. Видача особи, яка звинувачена у вчиненні кримінального правопорушення, та особи, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення.

Кримінальна відповідальність та її підстави.

Поняття кримінальної відповідальності. Сутність кримінальної відповідальності у науці кримінального права. Кримінальна відповідальність як один з видів юридичної відповідальності. Характерні ознаки кримінальної відповідальності. Визначення кримінальної відповідальності. Кримінально-правові відносини: їх юридичний зміст, суб'єкти та об'єкт. Момент виникнення і закінчення кримінальної відповідальності. Форми реалізації кримінальної відповідальності. Підстави кримінальної відповідальності. Єдина підстава кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 2 КК України. Фактична і юридична сторона в межах єдиної підстави кримінальної відповідальності. Матеріальна і процесуальна (ч. 2 ст. 2 КК України) підстави кримінальної відповідальності.

### **Кримінальне правопорушення та його види. Склад кримінального правопорушення**

Поняття кримінального правопорушення. Види визначень поняття кримінальне правопорушення: формальне, матеріальне, формально-матеріальне. Поняття кримінальне правопорушення відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України, та його значення. Характеристика ознак кримінального правопорушення. Значення ч. 2 ст. 11 КК України для визначення кримінального правопорушення. Відмінність малозначного діяння від кримінального правопорушення. Місце кримінального правопорушення в системі кримінальних правопорушень. Критерії відмежування кримінального правопорушення від інших правопорушень. Класифікація кримінальних правопорушень.

Поняття складу кримінального правопорушення та його значення. Елементи складу кримінального правопорушення. Ознаки складу кримінального правопорушення, які характеризують об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. Поділ ознак загального складу кримінального правопорушення на обов'язкові та факультативні; значення такого поділу. Види конкретних складів кримінальних правопорушень. Конкретний склад кримінального правопорушення і кваліфікація кримінального правопорушення.

Поняття об'єкта кримінального правопорушення. Дискусія відносно об'єкта кримінального правопорушення в науці кримінального права. Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення. Ознаки основного і додаткового безпосередніх об'єктів у конкретних складах кримінальних правопорушень. Ознаки об'єкта у родовому та загальному складі кримінального правопорушення (так звані родовий та загальний об'єкт). Поняття предмета кримінального правопорушення та його місце в структурі складу кримінального правопорушення.

Поняття та ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Поділ ознак об'єктивної сторони загального складу кримінального правопорушення на обов'язкові та факультативні. Значення об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Суспільно небезпечне діяння, його ознаки та форми. Непереборна сила, непереборний фізичний примус, психічний примус та їх значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність за суспільно небезпечну дію або бездіяльність. Суспільно небезпечні наслідки як ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Прийоми законодавчого опису наслідків кримінального правопорушення. Склади кримінальних правопорушень з ознаками наслідків (так звані «матеріальні» складі або кримінальне правопорушення з «матеріальним» складом) і складі кримінальних правопорушень без ознак наслідків (так звані «формальні» складі або кримінальне правопорушення з «формальним» складом). Значення суспільно небезпечних наслідків. Причинний зв'язок між діянням (дією або бездіяльністю) і суспільно небезпечними наслідками. Поділ причинного зв'язку на необхідний та випадковий, безпосередній та опосередкований. Місце, час, обстановка, спосіб, засоби та знаряддя вчинення кримінального

правопорушення, їх значення для характеристики об'єктивної сторони кримінального правопорушення та об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України. Дискусія відносно визнання юридичних осіб, а також держави суб'єктами окремих кримінальних правопорушень. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення. Службова особа та її поняття. Осудність як обов'язкова ознака суб'єкта кримінального правопорушення. Поняття неосудності за кримінальним правом. Критерії неосудності: медичний (біологічний) та юридичний (психологічний). Положення ч. 3 ст. 19 КК України стосовно особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. Поняття, критерії та наслідки визнання особи обмежено осудною (ст. 20 КК України). Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин (ст. 21 КК України). Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ст. 22 КК України). Загальний та знижений вік кримінальної відповідальності. Критерії встановлення в законі зниженого віку кримінальної відповідальності.

Поняття та ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Поділ ознак суб'єктивної сторони загального складу кримінального правопорушення на обов'язкові та факультативні. Значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Поняття та форми вини згідно зі ст. 23 КК України. Зміст, сутність та ступінь вини. Умисел і його види (ст. 24 КК України). Необережність та її види (ст. 25 КК України). Випадок (казус) як невинне заподіяння суспільно небезпечних наслідків; його відмінність від злочинної недбалості. Змішана (подвійна, складна) форма вини та її значення для кваліфікації кримінального правопорушення. Мотив і мета як факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Значення мотиву і мети та їх вплив на кримінальну відповідальність і покарання. Помилка, її поняття та види. Юридична помилка, її види і вплив на кримінальну відповідальність. Фактична помилка, її види і вплив на кримінальну відповідальність.

### **Стадії вчинення кримінального правопорушення. Співучасть у кримінальному правопорушенні**

Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення. Поняття закінченого кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 13 КК України). Поняття та види незакінченого кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 13 КК України). Поняття готування до кримінального правопорушення, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки (ч. 1 ст. 14 КК України). Відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення умислу. Поняття замаху на кримінальне правопорушення, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки (ч. 1 ст. 15 КК України). Види замаху на кримінальне правопорушення. Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення (ст. 16 КК України). Підстави кримінальної відповідальності за незакінчений кримінальний правопорушення. Кваліфікація незакінченого кримінального правопорушення. Поняття та ознаки добровільної відмови (ст. 17 КК України). Правові наслідки добровільної відмови (ч. 2 ст. 17 КК України). Дійове каяття при вчиненні кримінального правопорушення: поняття і види. Відмінність дійового каяття від добровільної відмови.

Законодавче визначення поняття співучасті у кримінальному правопорушенні (ст. 26 КК України). Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті. Види співучасників згідно зі ст. 27 КК України та їх характеристика. Форми співучасті: поняття та критерії поділу. Кримінальна відповідальність співучасників (ст. 29 КК України). Особливості кримінальної відповідальності організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації (ст. 30 КК України). Спеціальні питання відповідальності за співучасть.

Повторність, сукупність та рецидив як види множинності кримінального правопорушення. Одиначне кримінальне правопорушення як структурний елемент множинності кримінального правопорушення. Види одиначних кримінальних правопорушень: прості та ускладнені (триваючі, продовжувані та складні (складені) кримінальні

правопорушення). Види множинності кримінальних правопорушень та їх характеристика. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву кримінального правопорушення (ст. 35 КК України).

### **Обставини, що виключають суспільну небезпечність та протиправність (кримінальне правопорушення) діяння. Звільнення від кримінальної відповідальності**

Поняття та види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, їх значення. Загальні ознаки обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Характеристика обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння: підстави та ознаки (ст.ст. 36-43 КК України).

Поняття звільнення від кримінальної відповідальності. Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 44 КК України. Види звільнення від кримінальної відповідальності: обов'язкове і необов'язкове (факультативне); безумовне і умовне; залежно від правової підстави. Характеристика окремих видів звільнення від кримінальної відповідальності (ст.ст. 45-49 КК України).

### **Кримінальне покарання та його види. Призначення покарання**

Поняття покарання у Кримінальному кодексі (ч. 1 ст. 50 КК України). Значення та ознаки покарання. Мета покарання. Поняття та ознаки системи покарань. Види покарань, які містить у собі система покарань, встановлена ст. 51 КК України (12 видів). Поняття і значення класифікації покарань.

Поняття законної підстави для призначення покарання. Принципи призначення покарання. Загальні засади призначення покарання. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення (ч.ч. 1-4 ст. 68 КК України). Урахування ступеня тяжкості вчиненого діяння. Призначення покарання за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті (ч. 5 ст. 68 КК України). Урахування характеру та ступеня участі кожного співучасника у вчиненні кримінального правопорушення. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачене законом (ст. 69 КК України). Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень (ст. 70 КК України). Призначення покарання за сукупністю вироків (ст. 71 КК України). Обчислення строків покарання (ст. 73 КК України).

Поняття звільнення від покарання, його підстави, умови та види відповідно до ч. 1 ст. 74 КК України. Відмінність між звільненням від покарання і звільненням від кримінальної відповідальності. Види звільнення від покарання та його відбування (ст.ст. 75-87 КК України).

Поняття і значення судимості. Правові наслідки судимості. Особи, які визнаються такими, що не мають судимості. Види припинення судимості. Відмінність зняття судимості від її погашення.

Поняття та мета примусових заходів медичного характеру (ст. 92 КК України). Підстави їх застосування. Особи, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру (ст. 93 КК України). Види примусових заходів медичного характеру та критерії їх призначення (ст. 94 КК України). Продовження, зміна та припинення застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 95 КК України). Зарахування часу застосування примусових заходів медичного характеру в строк покарання. Примусове лікування (ст. 96 КК України). Мета та підстави його застосування. Особи, до яких застосовується примусове лікування.

Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх як вияв гуманізму кримінального законодавства України. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, підстави такого звільнення (ст. 97 КК України). Види примусових заходів виховного характеру та особливості їх призначення. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, особливості їх застосування (ст.ст. 98-102 КК України). Особливості призначення покарання неповнолітнім (ст. 103 КК України). Особливості застосування до неповнолітніх звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 104 КК України). Звільнення неповнолітніх від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 105 КК України), підстави такого звільнення та види примусових заходів виховного характеру.



## **Поняття Особливої частини кримінального права, її система та значення. Наукові основи кваліфікації кримінального правопорушення.**

Поняття Особливої частини кримінального права України: як галузі права, галузі наукових знань та навчальної дисципліни. Специфіка Особливої частини кримінального права та її єдність і зв'язок із Загальною частиною. Система Особливої частини кримінального права. Значення судової практики для правильного розуміння і застосування кримінально-правових норм Особливої частини. Наукові основи кваліфікації кримінального правопорушення. Поняття і види кваліфікації кримінального правопорушення. Кримінальне правопорушення та склад кримінального правопорушення як фактична і правова підстави кваліфікації. Значення правильної кваліфікації кримінального правопорушення для здійснення правосуддя.

## **Характеристика кримінальних правопорушень Особливої частини кримінального права**

Кримінальне правопорушення проти життя та здоров'я особи. Поняття, загальна характеристика, та види кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень проти життя особи. Поняття вбивства і його види. Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень проти здоров'я особи. Поняття і види тілесних ушкоджень. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Кримінальні правопорушення, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи.

Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи. Кримінально-правова характеристика конкретних кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи (ст.ст. 146-151 КК України).

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Кримінально-правова характеристика конкретних кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (ст.ст. 152-156 КК України).

Кримінальне правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Кримінально-правова характеристика конкретних кримінальних правопорушень проти виборчих прав (ст.ст. 157-160 КК України). Кримінальні правопорушення проти трудових прав (ст.ст. 172-175 КК України). Кримінальні правопорушення проти інших особистих прав і свобод людини і громадянина.

Кримінальні правопорушення проти власності. Загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти власності. Корисливі та некорисливі кримінальні правопорушення проти власності. Корисливі кримінальні правопорушення проти власності: викрадення чужого майна та кримінальні правопорушення без ознак викрадення. Поняття викрадення чужого майна та його ознаки. Предмет викрадення: його фізична, соціальна, економічна та юридична ознаки. Форми викрадення в залежності від способу вилучення чужого майна. Види викрадення в залежності від вартості викраденого майна. Визначення вартості викраденого. Значення поділу викрадення на форми та види. Корисливий мотив як обов'язкова ознака викрадення. Суб'єкт викрадення. Некорисливі кримінальні правопорушення проти власності. Поняття і види некорисливих кримінальних правопорушень проти власності. Кримінально-правова характеристика окремих складів кримінальних правопорушень проти власності (ст.ст. 185-198 КК України).

Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності. Поняття службової особи. Кримінальне правопорушення проти правомірної діяльності державних установ і недержавних формувань незалежно від форм

власності й видів діяльності, що вчинюються службовими особами з використанням ними своїх повноважень (ст.ст. 364-367 КК України). Кримінальні правопорушення проти авторитету державного апарату, апарату підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності й пов'язані з ними (кримінальні правопорушення пов'язані з неправомірною вигодою). Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України). Поняття та ознаки неправомірної вигоди. Незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України). Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3 КК України). Підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4 КК України). Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України). Зловживання впливом (ст. 369-2 КК України). Провокація підкупу (ст. 370 КК України).

Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Кримінальне правопорушення у сфері грошового обігу, валютного регулювання та валютного контролю (ст.ст. 199, 200, 209, 209-1 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері мобілізації коштів до бюджетів та державних цільових фондів (ст. 212 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері розподілу і використання бюджетних коштів (ст.ст. 210, 211 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері приватизації державного, комунального майна (ст. 233 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері забезпечення свободи господарської діяльності, недопущення монополізму і недобросовісної конкуренції (ст.ст. 203-1, 203-2, 205, 206, 229, 231, 232 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері забезпечення прав і законних інтересів споживачів товарів і послуг (ст. 227 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері виготовлення і використання документів у господарській діяльності (ст.ст. 216, 223-1, 224 КК України). Кримінальні правопорушення, які вчиняються у процесі банкрутства суб'єктів господарської діяльності (ст. 219 КК України). Інші кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (ст.ст. 201, 222 КК України).

Кримінальні правопорушення проти довкілля. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти довкілля. Кримінальні правопорушення посягання на живу природу (ст.ст. 245-249 КК України). Кримінальні правопорушення посягання на об'єкти неживої природи (ст.ст. 239, 239-1, 239-2, 241, 243, 244, 252, 254 КК України). Кримінальні правопорушення, що порушують правові норми у сфері екології (ст.ст. 236, 240, 242, 250, 251 КК України). Інші кримінальні правопорушення проти довкілля (ст.ст. 237, 238, 253 КК України).

Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Поняття громадської безпеки, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень, передбачених IX розділом Особливої частини Кримінального кодексу України. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення, пов'язані з діяльністю злочинних угруповань (ст.ст. 255-257, 258-3, 260 КК України). Кримінальне правопорушення, пов'язані з порушенням громадського спокою (ст.ст. 258, 259, 261 КК України). Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним або недбалим поводженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами (ст.ст. 262, 263, 263-1, 264, КК України). Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним поводженням з радіоактивними матеріалами, вибуховими, легкозаймистими та іншими шкідливими матеріалами (ст.ст. 265-269 КК України). Кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням вимог пожежної безпеки (ст.ст. 270, 270-1 КК України).

Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва. Поняття кримінального правопорушення проти безпеки виробництва, їх загальна характеристика та види. Особливості об'єктивних та суб'єктивних ознак конкретних складів кримінальних правопорушень, передбачених Розділом X КК України.

Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Поняття кримінального правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, їх загальна характеристика та види. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих кримінальних

правопорушень. Кримінальне правопорушення діючих на транспорті правил (ст. ст. 276, 276-1, 281, 282, 286, 288, 291 КК України). Кримінальні правопорушення, пов'язані з пошкодженням чи знищенням транспортних засобів, їх частин або комунікацій (ст.ст. 277, 290, 292 КК України). Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням або блокуванням транспортних засобів чи комунікацій (ст.ст. 278, 279, 289 КК України). Інші транспортні кримінальні правопорушення (ст.ст. 280, 283, 284, 285, 287 КК України).

Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Поняття, загальна характеристика й види кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку (ст.ст. 293-296 КК України). Кримінальні правопорушення проти моральності (ст.ст. 297-304 КК України).

Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення. Кримінальне правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст.ст. 305, 307-312, 321, 321-1 КК України). Кримінальні правопорушення, пов'язані з протиправним отриманням та вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також інших засобів, що не є наркотичними (ст.ст. 314-317, 318-320, 321-2, 322-324 КК України). Інші кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст.ст. 306, 313, КК України). Інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (ст.ст. 325-327 КК України).

Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку (ст. 361 КК України). Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут (ст. 361-1 КК України). Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації (ст. 361-2 КК України). Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї (ст. 362 КК України). Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється (ст. 363 КК України). Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку (ст. 363-1 КК України).

Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України.

Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти національної безпеки України. Особливості суб'єктивної сторони цих кримінальних правопорушень. Кримінальні правопорушення, що посягають на основи конституційної системи (ст.ст. 109, 110, 110-2, 112 КК України). Кримінальні правопорушення, що посягають на основи зовнішньої безпеки України (ст.ст. 111, 111-1, 114 КК України). Кримінальні правопорушення, що посягають на основи внутрішньої безпеки і економічної системи України (ст. 113, 114-1, 114-2 КК України).

Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Поняття, загальна характеристика, особливості та види кримінальних правопорушень у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці (ст.ст. 328-330 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері недоторканності державних кордонів (ст.ст. 332-334 КК України). Кримінальні правопорушення у сфері забезпечення призову та мобілізації (ст.ст. 335-337 КК України).

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів.

Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку використання спеціальних предметів, що використовуються органами влади (ст.ст. 338, 339, 357-360 КК України). Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських формувань, окремих громадян, пов'язані з незаконним впливом на її суб'єктів чи з перешкоджанням їх діяльності (ст.ст. 342-352, 355 КК України). Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, не пов'язані з незаконним впливом на її суб'єктів (ст.ст. 340, 341, 353, 354, 356 КК України).

Кримінальні правопорушення проти правосуддя. Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти правосуддя. Кримінальні правопорушення проти конституційних принципів діяльності органів розслідування, прокуратури і суду. Завідомо незаконне затримання, привід, арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України). Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України). Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України). Кримінальні правопорушення проти безпеки, честі та гідності суддів, народних засідателів, присяжних (ст.ст. 376-379 КК України). Кримінальні правопорушення проти прав та інтересів суб'єктів кримінального або цивільного процесу (ст.ст. 374, 380, 381, 397-400 КК України). Види діяння. Момент закінчення кримінального правопорушення. Суб'єктивні ознаки. Кримінальне правопорушення проти інтересів забезпечення неухильного виконання судових рішень (ст.ст. 382, 388, 389-1, 390-395 КК України).

Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення).

Поняття, загальна характеристика й види військових кримінальних правопорушень. Відмежування військового кримінального правопорушення від дисциплінарного проступку. Кримінальні правопорушення проти порядку підлеглості та військової честі (ст.ст. 402-406 КК України). Кримінальні правопорушення проти порядку проходження військової служби (ст.ст. 407-409 КК України). Кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та його збереження (ст.ст. 410-414 КК України). Кримінальне правопорушення проти безпеки руху та експлуатації військової техніки (ст.ст. 415-417 КК України). Кримінальне правопорушення проти порядку несення окремих видів військової служби (ст.ст. 418-421 КК України). Кримінальні правопорушення проти порядку збереження військової таємниці (ст. 422 КК України). Кримінальні правопорушення проти авторитету і правомірної діяльності військових формувань і правоохоронних органів (ст. 425-426-1 КК України). Кримінальні правопорушення проти порядку ведення бойових дій, вимог законів і звичаїв війни (ст.ст. 427-435 КК України).

Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Поняття, загальна характеристика і види кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Кримінальні правопорушення проти миру (ст.ст. 436, 436-1, 437 КК України). Кримінальні правопорушення проти безпеки людства

(ст.ст. 439-442 КК України). Кримінальні правопорушення проти міжнародного правопорядку (ст.ст. 438, 443-447 КК України).

## **КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

### **Поняття, суть і завдання кримінального процесу**

Значеннях у яких вживається поняття «кримінальний процес». Елементи поняття кримінального процесу. Завдання кримінального провадження. Предметом і методом науки кримінального процесу. Типи кримінального процесу. Поняття і значення кримінальної процесуальної форми. Характеристика кримінальних процесуальних функцій. Визначення та елементи кримінальних процесуальних відносин. Система кримінальних процесуальних гарантій. Система кримінального процесу.

### **Кримінальний процесуальний закон**

Поняття, сутність і значення кримінального процесуального права. Джерела кримінального процесуального права. Поняття, структура і види кримінальних процесуальних норм. Чинність кримінального процесуального закону у просторі, часі та щодо осіб.

### **Засади кримінального процесу**

Поняття засад кримінального провадження; класифікація засад кримінального процесу; конституційні засади кримінального процесу; спеціальні (галузеві) засади кримінального процесу; законність; недоторканність житла чи іншого володіння особи; недоторканність права власності; розумні строки; презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

### **Суб'єкти кримінального процесу**

Поняття і класифікація суб'єктів кримінального процесу. Суд (суддя), слідчий суддя як суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності. Прокурор у кримінальному процесі. Правовий статус органів і посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування. Підозрюваний, обвинувачений, їх процесуальне становище. Перекладач, поняті, заявник, секретар судового засідання, судовий розпорядник, їх права та обов'язки. Потерпілий та його представник у кримінальному процесі. Їх процесуальний статус. Правове становище цивільного позивача та цивільного відповідача та їх представників у кримінальному провадженні. Захисник у кримінальному процесі, його права та обов'язки. Обов'язкова участь захисника. Свідок у кримінальному процесі, його права та обов'язки. Експерт і спеціаліст у кримінальному процесі, їх роль, повноваження і відмінність у процесуальному становищі. Відводи суб'єктів кримінального провадження.

### **Докази і доказування у кримінальному процесі**

Поняття, сутність та значення кримінально-процесуального доказування. Предмет і суб'єкти кримінально-процесуального доказування. Процес доказування у кримінальному судочинстві. Докази у кримінальному процесі, їх ознаки та класифікація. Процесуальні джерела доказів та їх види.

### **Загальні положення досудового розслідування**

Поняття, значення і завдання стадії досудового розслідування. Дізнання і досудове слідство, як форми досудового розслідування. Єдиний реєстр досудових розслідувань. Особливості розслідування кримінальних проступків. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень. Поняття і значення загальних положень досудового розслідування. Підслідність та її види. Початок та місце провадження досудового розслідування.

Строки дізнання і досудового слідства, порядок їх продовження. Розгляд клопотань під час досудового розслідування. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування.

Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення. Взаємодія слідчого і оперативних підрозділів. Доручення слідчого. Використання науково-технічних засобів при проведенні досудового розслідування. Розслідування кримінальних правопорушень слідчою та слідчо-оперативною групою.

Складання кримінально-процесуальних документів під час досудового розслідування.

### **Слідчі (розшукові) дії**

Поняття, види та система слідчих (розшукових) дій. Класифікація слідчих (розшукових) дій. Загальні процесуальні вимоги до проведення та оформлення слідчих (розшукових) дій. Допит та його процесуальне оформлення. Особливості виклику і допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Пред'явлення для впізнання та його види. Процесуальний порядок пред'явлення для впізнання. Особливості впізнання особи при забезпеченні безпеки учасників кримінального судочинства. Проведення допиту та пред'явлення для впізнання в режимі відеоконференції. Обшук та його види. Підстави і процесуальний порядок проведення обшуку. Особливості проведення окремих видів обшуку. Процесуальний порядок оформлення результатів обшуку. Огляд і його види. Процесуальний порядок проведення окремих видів огляду. Особливості проведення огляду трупа. Експертиза трупа, підстави і процесуальний порядок її проведення. Слідчий експеримент. Освідування і його види. Порядок проведення і оформлення окремих видів освідування. Експертиза та підстави її проведення. Отримання зразків для проведення експертизи. Негласні слідчі (розшукові) дії: поняття, підстави проведення. Види негласних слідчих (розшукових) дій. Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні та в інших цілях. Загальні положення про втручання у приватне спілкування.

### **Заходи забезпечення кримінального провадження.**

Поняття заходів забезпечення кримінального провадження та їх види. Правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід. Порядок здійснення виклику. Повістка про виклик. Привід та порядок його виконання. Накладення грошового стягнення. Порядок вирішення питання про накладення грошового стягнення. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом. Порядок та строки тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом. Відсторонення від посади: порядок застосування та строки. Тимчасовий доступ до речей і документів. Речі і документи, до яких заборонено доступ. Виконання ухвали суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Тимчасове вилучення майна: підстави та процесуальний порядок проведення. Арешт майна. Підстави для арешту майна. Клопотання про арешт майна та його розгляд. Поняття, підстави та мета застосування запобіжних заходів. Місце запобіжних заходів серед інших заходів процесуального примусу. Види запобіжних заходів. Обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Клопотання про застосування запобіжного заходу. Особисте зобов'язання. Особиста порука. Домашній арешт. Застава, визначення її розміру та порядок внесення. Підстави і процедура звернення застави у дохід держави. Застосування електронних засобів контролю. Тримання під вартою як запобіжний захід. Підстави та процесуальний порядок тримання особи під вартою. Строки тримання під вартою і порядок їх продовження. Затримання з метою приводу. Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду. Строки затримання. Застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх. Підстави і процесуальний порядок скасування чи зміни запобіжного заходу.

### **Закінчення досудового розслідування.**

Поняття, підстави і умови та процесуальний порядок зупинення досудового розслідування. Розшук підозрюваного. Підстави і процесуальний порядок відновлення досудового розслідування. Загальні положення закінчення досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування. Закриття кримінального провадження: підстави та процесуальний порядок. Підстави та процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної

відповідальності. Клопотання прокурора про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Відкриття матеріалів кримінального провадження іншої сторони. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Обвинувальний акт та його значення. Структура та зміст обвинувального акту. Додатки до обвинувального акту. Клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру та його зміст. Вручення копій обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру та реєстру матеріалів досудового розслідування. Систематизація і технічне оформлення матеріалів кримінального провадження.

### **Судовий розгляд**

Завдання і значення стадії судового розгляду. Строки судового розгляду. Законний склад суду. Незмінність складу суду при розгляді справи. Запасний суддя. Головуючий у судовому засіданні, його повноваження.

Сутність і значення стадії судового розгляду. Загальні положення судового розгляду кримінальної справи. Безпосередність, усність, безперервність судового розгляду. Незмінність складу суду і рівність прав сторін у судовому розгляді. Учасники судового розгляду та наслідки їх неявки до суду. Підстави і порядок відкладення судового засідання, зупинення судового провадження. Розпорядок судового засідання. Заходи, які застосовуються до його порушників. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду. Проведення процесуальних дій у режимі відео конференції. Межі судового розгляду. Етапи судового розгляду, їх зміст. Суть, структура і завдання підготовчої частини судового засідання. Поняття і завдання судового слідства. Порядок дослідження доказів в судовому засіданні. Спрощений порядок судового слідства. Порядок судових дебатів. Промови і репліки сторін. Останнє слово обвинуваченого. Процесуальний порядок постановлення судового рішення. Види судових рішень. Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення. Поняття і значення вироку. Види вироків та їх зміст. Питання, що вирішуються судом при постановленні вироку. Порядок винесення ухвал у судовому засіданні. Ухвалення судового рішення і окрема думка судді. Проголошення судового рішення. Роз'яснення судового рішення. Вручення копії судового рішення.

### **Судові рішення**

Поняття, значення і види судових рішень. Законність, обґрунтованість і мотивованість судового рішення. Вирок як судове рішення, в якому суд вирішує обвинувачення. Види вироків. Підстави для винесення обвинувального вироку. Види обвинувальних вироків. Підстави для винесення виправдувального вироку. Порядок постановлення і проголошення вироку. Окрема думка судді. Форма та зміст обвинувального і виправдувального вироків. Форма та зміст ухвали суду. Роз'яснення судового рішення. Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні.

### **Провадження з перегляду судових рішень**

Види перегляду судових рішень у кримінальному процесі. Правова природа, сутність і завдання перевірки судових рішень в апеляційному порядку. Право на апеляційне оскарження. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Суди, які розглядають справи в апеляційному порядку, їх повноваження. Порядок і строки апеляційного оскарження. Апеляція, її форма та зміст. Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження. Підготовка до апеляційного розгляду. Межі перегляду судом апеляційної інстанції. Процесуальний порядок апеляційного провадження. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги. Підстави для скасування або зміни судового рішення. Рішення суду апеляційної інстанції. Вирок (ухвала про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру) суду апеляційної інстанції. Суть і завдання касаційного провадження. Право на касаційне оскарження. Рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку. Порядок і строки касаційного оскарження. Касаційна скарга та її зміст. Відкриття касаційного провадження. Підготовка касаційного розгляду. Межі перегляду судом касаційної інстанції. Процесуальний порядок касаційного розгляду. Повноваження суду

касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Підстави для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції. Судові рішення суду касаційної інстанції. Підстави для перегляду судових рішень Верховним Судом України. Право на звернення про перегляд судових рішень Верховним Судом України. Строк подання заяви про перегляд судового рішення. Вимоги до заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України. Подання заяви про перегляд судового рішення. Допуск Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ справи до провадження. Порядок розгляду справи Верховним Судом України. Види судових рішень Верховного Суду України та їх обов'язковість. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Характеристика нововиявлених обставин. Особи, які мають право порушити питання про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Органи перегляду судових рішень, що набрали законної сили, та межі їх повноважень. Строки перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Відкриття кримінального провадження за нововиявленими обставинами. Порядок перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Види судових рішень за наслідками кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

### **Особливі порядки кримінального провадження**

Особливості досудового та судового кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб. Проведення психіатричної експертизи. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру. Особливості кримінального провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю. Охорона державної таємниці під час кримінального провадження. Кримінальне правопорушення на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України. Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження

### **Виконання судових рішень**

Поняття, значення та завдання стадії виконання судових рішень. Набрання судовим рішенням законної сили. Наслідки набрання законної сили судовим рішенням. Обов'язковість рішень суду. Порядок та строки звернення судового рішення до виконання. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні. Органи і служби, які виконують вирок і забезпечують виконання кримінальних покарань. Відстрочка виконання вироку. Питання, які вирішуються судом під час виконання вироків.

Процесуальний порядок розгляду та вирішення питань, які виникають під час виконання вироку. Підстави для звільнення від відбування кримінального покарання. Умовно-дострокове звільнення від покарання і заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Застосування до засуджених примусового лікування та його припинення. Тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі. Умови утримання осіб, засуджених до позбавлення волі. Розгляд судом клопотання про зняття судимості. Нагляд за дотриманням законів під час виконання судових рішень.

### **Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження**

Загальні засади міжнародного співробітництва у кримінальному судочинстві. Законодавство, що регулює міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Обсяг та види міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Центральні органи України що забезпечують міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу. Виконання запиту в іноземній державі. Розгляд запиту іноземного компетентного органу про міжнародну правову допомогу. Порядок виконання



запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України. Виклик особи, яка перебуває за межами України. Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції. Розшук, арешт і конфіскація майна. Створення і діяльність спільних слідчих груп. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція). Порядок підготовки документів та направлення запитів про видачу особи (екстрадицію). Межі кримінальної відповідальності виданої особи. Центральні органи України щодо видачі особи (екстрадиції). Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України. Екстрадиційний арешт. Проведення екстрадиційної перевірки. Відмова у видачі особи (екстрадиції). Рішення за запитом про видачу особи (екстрадицію) та їх оскарження. Порядок і умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав. Порядок кримінального провадження, що перейняте від іншої держави. Порядок і умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави. Наслідки передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави. Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав. Виконання вироку суду іноземної держави. Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання. Визнання та виконання вироків міжнародних судових установ.

## **МІЖНАРОДНЕ ПРАВО (МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО)**

### **Поняття, походження, розвиток та специфіка міжнародного права**

Визначення поняття “міжнародне право”. Походження терміну “міжнародне право”. Періодизація міжнародного права Розвиток науки міжнародного права в Україні.

Особливості міжнародного права як системи права у порівнянні з внутрішньодержавними системами права. Особливості суб’єктної, предметної і об’єктної сфери дії та джерельної бази міжнародного права. Метод правового регулювання та координаційний характер міжнародного права. Особливий порядок застосування примусу для дотримання норм міжнародного права. Міжнародне публічне право та міжнародне приватне право.

Поняття та види джерел міжнародного права. Стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН щодо джерел міжнародного права які він має застосовувати при вирішенні спорів. Міжнародний договір як універсальне джерело міжнародного права. Форма, структура і найменування міжнародних договорів. Стадії укладення міжнародних договорів. Застереження і поправки до міжнародних договорів. Дія і чинність міжнародних договорів. Тлумачення міжнародних договорів. Припинення і призупинення дії міжнародних договорів. Міжнародний звичай як універсальне джерело міжнародного права. Загальні принципи права в системі джерел міжнародного права. Поняття допоміжних засобів для визначення міжнародно-правових норм: рішення міжнародних судів та арбітражів; доктрина міжнародного права. Вплив національного законодавства, рішень національних та міжнародних судових установ на формування норм міжнародного права. Значення актів міжнародних органів і організацій для формування норм міжнародного права. Міжнародно-правова доктрина про природу актів та силу рішень міжнародних органів і організацій.

### **Система та структура міжнародного права**

Поняття та характерні риси норм міжнародного права. Об’єкт та метод регулювання міжнародно-правових норм. Внутрішня структура та особливості норм міжнародного права. Види міжнародно-правових норм та їх класифікація: за місцем у системі; за сферою дії; за юридичною силою; за характером нормативного припису; за функціями в системі; за формою й способом утворення; за строком дії. Концепція “м’якого права” (soft law) у доктрині міжнародного права. Ієрархія норм міжнародного права.

Основне завдання та види кодифікації норм міжнародного права. Прогресивний розвиток міжнародного права.

Поняття основних принципів міжнародного права. Класифікація й зміст основних принципів міжнародного права. Співвідношення основних принципів системи, принципів галузі

та інституту, універсальних, регіональних і партикулярних принципів. Принцип заборони застосування сили або загрози силою. Принцип суверенної рівності держав. Принцип невтручання. Принцип територіальної цілісності держав. Принцип непорушності державних кордонів. Принцип мирного врегулювання спорів. Принцип поваги прав і основних свобод людини. Принцип рівноправності і самовизначення народів. Принцип співробітництва. Принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань.

Поняття та види джерел міжнародного права. Форми правотворчої діяльності в міжнародному праві. Стаття 38 Статуту Міжнародного Суду ООН щодо джерел міжнародного права які він має застосовувати при вирішенні спорів.

Міжнародний договір як універсальне джерело міжнародного права. Виникнення та розвиток права міжнародних договорів. Стадії укладення міжнародних договорів. Застереження до міжнародного договору. Тлумачення міжнародних договорів. Мови міжнародного договору. Недійсність міжнародного договору. Припинення та зупинення дії міжнародного договору.

Міжнародний звичай як універсальне джерело міжнародного права. Загальні принципи права в системі джерел міжнародного права. Поняття допоміжних засобів для визначення міжнародно-правових норм: рішення міжнародних судів та арбітражів; доктрина міжнародного права. Вплив національного законодавства, рішень національних та міжнародних судових установ на формування норм міжнародного права. Значення актів міжнародних органів і організацій для формування норм міжнародного права.

### **Міжнародне та внутрішньодержавне право**

Значення проблеми співвідношення міжнародного й внутрішньодержавного права. Теорії співвідношення міжнародного й внутрішньодержавного права (дуалістична теорія, теорія примату національного права над міжнародним, теорія примату міжнародного над національним правом, теорія координації).

Доктрина міжнародного права про здійснення його норм у внутрішньодержавній сфері. Форми реалізації норм міжнародного права у національному праві. Концепція імплементації норм міжнародного права, концепція трансформації і концепція узгодження норм двох систем права на стадії правотворчості й реалізації норм права. Обов'язок держави забезпечити дотримання норм міжнародного права (трансформація, відсилка, інкорпорація, перетворення, легітимація, рецепція, уніфікація, паралельна правотворчість тощо).

Конституційне право і судова практика окремих держав щодо співвідношення національного та міжнародного права. Національне законодавство України, її судова практика та міжнародне право. Конституція України про дію міжнародного права у внутрішньому праві. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. про дію міжнародного права у внутрішньому праві. Національне законодавство в міжнародній судовій практиці.

### **Суб'єкти міжнародного права**

Поняття суб'єкта міжнародного права. Основні риси та особливості міжнародної правосуб'єктності. Загальні ознаки суб'єктів міжнародного права.

Держава – основний (головний, універсальний) суб'єкт міжнародного права. Основні елементи держави. Обсяг міжнародної правосуб'єктності у простих (унітарних) і складних держав (федерації, конфедерації, унії). Основні права держав. Основні обов'язки держав.

Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій (похідна, спеціальна). Загальні права й обов'язки міжнародних організацій.

Міжнародна правосуб'єктність народу, який бореться за створення незалежної держави.

Особливі види міжнародної правосуб'єктності (квасідержави, вільні міста, Ватикан, Мальтійський лицарський орден).

Правове становище фізичних і юридичних осіб в міжнародному праві. Сучасні концепції про становище фізичної особи в міжнародному праві. Правовий статус іноземних юридичних осіб. Порядок захисту прав і інтересів іноземних юридичних осіб. Питання про міжнародну правосуб'єктність багатонаціональних корпорацій і транснаціональних компаній.

Інститут визнання в міжнародному праві. Форми визнання: де-юре, де-факто, ад хок. Типи та засоби здійснення визнання: наочно засвідчене, таке що припускається, зумовлене, колективне, передчасне, спізнале, скасоване. Визнання держав. Конститутивна теорія визнання. Декларативна теорія визнання. Визнання урядів. Доктрина законності. Доктрина Тобару. Доктрина Естрада. Доктрина «ефективного контролю». Визнання урядів у вигнанні. Інші види визнання: визнання органів національного опору; органів національно-визвольних рухів; «повсталі сторони» або «воюючі сторони», «організовані озброєні угруповання» та «антиурядові збройні сили».

Поняття правонаступництва. Підстави правонаступництва. Об'єкт дії норм правонаступництва. правонаступництво держав щодо міжнародних договорів. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р. Дія міжнародних договорів при переході частини території від однієї держави до іншої, об'єднанні держав, внаслідок відокремлення частини або частин території держави (поділ держави з продовженням існування держави-попередниці або її зникнення). правонаступництво нових незалежних держав щодо багатосторонніх і двосторонніх угод. Принцип "tabula rasa". правонаступництво держав щодо державної власності. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і державних боргів 1978 р. правонаступництво держав щодо державних архівів. Основні правила правонаступництва державних архівів при зміні території держави-попередника. правонаступництво держав щодо державних боргів при різних видах зміни території держави попередника. Особливий режим вирішення питання боргу щодо нових незалежних держав. Поняття континуїтету в міжнародному праві: неперервність міжнародної правосуб'єктності держав. Врегулювання проблем правонаступництва у зв'язку з припиненням існування СРСР. правонаступництво України.

### **Міжнародно-правова відповідальність**

Поняття і юридична природа міжнародно-правової відповідальності. Підстави виникнення міжнародно-правової відповідальності. Джерела міжнародно-правової відповідальності.

Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння. Імплементация міжнародної відповідальності держав.

Відповідальність за правомірну діяльність. Обставини, що виключають виникнення міжнародно-правової відповідальності.

Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Види і форми міжнародно-правової відповідальності. Сатисфакція, ресторація, репарація, реституція, субституція. Відповідальність міжнародних організацій.

Поняття і характерні особливості міжнародно-правових санкцій. Типи й види міжнародно-правових санкцій. Міжнародно-правові санкції, які здійснюються державами в порядку самопомогі. Самооборона, репресалії, реторсії, розрив дипломатичних і консульських відносин, невизнання. Санкції, які здійснюються державами з допомогою міжнародних організацій. Призупинення прав і привілей, що випливають із членства в міжнародній організації, відмова в членстві, позбавлення можливості міжнародного спілкування, розрив економічних зносин, колективні збройні заходи. Порядок застосування санкцій в системі ООН та їх ефективність. Спеціальні органи з контролю за застосуванням санкцій в межах регіональних організацій (ЛАД, АС). Умови правомірності застосування міжнародно-правових санкцій. Механізм застосування міжнародно-правових санкцій та його компоненти.

### **Міжнародна юстиція**

Історія міжнародного правосуддя. Змішані комісії із судовими функціями, міжнародні арбітражні суди, третейські суди, "змішані суди". Постійний арбітражний Суд (1892 р.) Постійний Третейський Суд (1900 р.). Постійна палата міжнародного правосуддя (1921 р.). Історія створення і практична діяльність Постійної палати міжнародного правосуддя.

Міжнародний Суд ООН (1945 р.). Правова основа діяльності, склад, компетенція та судочинство Міжнародного Суду ООН. Юридична природа обов'язкової юрисдикції Суду в

усіх правових спорах, що визначені у ст. 36 Статуту Міжнародного Суду. Правові норми, що застосовує Міжнародний Суд ООН (ст. 38 Статуту). Рішення та консультативні висновки Міжнародного Суду.

Спеціальні і регіональні міжнародні судові установи. Міжнародний трибунал з морського права. Суд Європейського Союзу. Європейський Суд з прав людини в межах Ради Європи 1959 р. (з 1998 р. діє на постійній основі). Міжамериканський Суд з прав людини 1969 р. Економічний Суд Співдружності Незалежних Держав 1992 р.

### **Дипломатичне та консульське право**

Співвідношення понять “дипломатія”, “міжнародні відносини”, “дипломатичне та консульське право”. Поняття, джерела та система дипломатичного і консульського права. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. Основні напрямки зовнішньої політики України. Походження дипломатичного та консульського права.

Органи зовнішніх зносин: поняття та класифікація. Міжнародно-правове регулювання організації та діяльності постійних дипломатичних представництв. Поняття та види дипломатичних представництв. Функції, привілеї й імунітети дипломатичних представництв.

Організація та функції консульських установ. Структура, персонал та функції консульських представництв. Консульські привілеї й імунітети.

Дипломатичне право міжнародних організацій. Віденська конвенція про представництво держав у їхніх відношеннях із міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р. Привілеї і імунітети міжнародних організацій і їхнього персоналу. Конвенція про привілеї й імунітети ООН 1946 р. Право спеціальних місій. Конвенція про спеціальні місії 1969 р.

Торговельні представництва: походження, функції і перспективи розвитку. Положення про торговельне представництво України за кордоном 1993 р.

Міжнародно-правовий захист осіб, що користуються дипломатичним імунітетом. Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р.

### **Право міжнародних організацій**

Поняття міжнародного колективного органу. Поняття та класифікація міжнародних конференцій. Підготовка та скликання міжнародних конференцій. Правила процедури міжнародних конференцій. Порядок ухвалення рішень та їх юридична сила. Поняття та класифікація міжнародних організацій. Юридична природа міжнародних організацій. Історія створення міжнародних організацій. Право міжнародних організацій: поняття та джерела. Міжнародна правосуб'єктність міжнародних організацій. Структура та правові основи діяльності міжнародних організацій.

Створення, цілі та принципи ООН. Членство в ООН та її органи. Система органів ООН: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП), Рада з Опіки, Секретаріат, Міжнародний Суд. Спеціалізовані установи ООН. Проблеми реформування ООН. Завдання ООН на сучасному етапі.

Регіональні міжурядові організації. Рада Європи: цілі, функції, членство. Організація Американських Держав (ОАД). Африканський Союз. Ліга Арабських Держав (ЛАД). Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Міжнародний-правовий статус Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Співдружність Незалежних Держав (СНД).

### **Міжнародний захист прав людини і основних свобод**

Право і права людини. Природні права людини. Класифікація прав людини. Принципи і стандарти міжнародного захисту прав людини та основних свобод.

Система спеціальних механізмів і процедур головних та допоміжних органів ООН у сфері контролю за додержанням прав людини.

Джерела міжнародного захисту прав людини та основних свобод. Юридична природа та нормативний зміст Загальної декларації прав людини 1948 р. Основні права людини та міжнародно-правові механізми їх захисту у Міжнародних пактах про права людини 1966 р. Конвенції ООН з прав людини та договірні органи і процедури, створені для нагляду за їх здійсненням.

Колективні права та їх захист у міжнародному праві.

Інституційні й конвенційні органи та механізми європейської системи захисту прав людини. Справи проти України у Європейському суді з прав людини. Конвенційні й інституційні органи та механізми міжамериканської, африканської, арабської та систем захисту прав людини.

Універсальність прав людини та культурний релятивізм. Нові права: екологічні, репродуктивні, соматичні. Правомірні підстави обмеження прав і свобод людини.

### **Міжнародне гуманітарне право**

Історія формування міжнародного гуманітарного права. “Про право війни і миру” Гуго Гроція. Міжнародне гуманітарне право як галузь сучасного міжнародного права. Основоположна відмінність між *jus in bello* та *jus ad bellum*. Ситуації, до яких застосовується міжнародне гуманітарне право. Кваліфікація збройних конфліктів. Сфера застосування міжнародного гуманітарного права за колом осіб, у часі та у просторі. Відносини, що регулюються міжнародним гуманітарним правом. Система принципів міжнародного гуманітарного права. Застереження Мартенса. Залежність застосування джерел міжнародного гуманітарного права від кваліфікації збройного конфлікту.

Визначення, характерні риси та відмінності у правовому статусі цивільних осіб та комбатантів. Комбатанти. Статус військовополонених та поводження з ними. Права поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії, на отримання допомоги без дискримінації та обов’язок надавати таку допомогу. Медичний та духовний персонал. Поняття захищених цивільних осіб та їхній захист від свавільного ставлення. Біженці та переміщені особи у міжнародному гуманітарному праві. Норми міжнародного гуманітарного права, що стосуються військової окупації.

Заборонені методи ведення війни. Особливості ведення морської та повітряної війни. Захист культурних цінностей під час збройного конфлікту.

Відмінності правового режиму неміжнародних збройних конфліктів. Принципи та норми договірного міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до неміжнародних збройних конфліктів. Застосування до неміжнародних збройних конфліктів загальних принципів ведення воєнних дій та звичасового міжнародного гуманітарного права.

Міжнародна відповідальність держав за порушення міжнародного гуманітарного права. Кримінальна відповідальність індивідів за порушення норм міжнародного гуманітарного права: національний та міжнародний рівні. Роль МКЧХ у розвитку та імплементації міжнародного гуманітарного права.

### **Міжнародне кримінальне право**

Поняття міжнародного кримінального права. Структура та основні категорії міжнародного кримінального права. Історія розвитку співробітництва держав у протидії злочинності. Становлення механізмів взаємної правової допомоги у кримінальних справах, боротьби зі злочинами міжнародного характеру (транснаціональними злочинами).

Переслідування осіб, що вчинили злочини проти міжнародного права. Міжнародні військові трибунали у Нюрнберзі та Токіо. Теорія індивідуальної кримінальної відповідальності за міжнародним правом. Склад міжнародного злочину. Елементи основних міжнародних злочинів: злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочину агресії. Інші міжнародні злочини, що потенційно створюють підстави для індивідуальної кримінальної відповідальності за загальним міжнародним правом (піратство, катування, акти тероризму тощо). Юрисдикційні питання у міжнародному кримінальному праві: територіальний принцип, принцип громадянства правопорушника або потерпілої особи («активна» та «пасивна» національність), захисний принцип. Проблема універсальної юрисдикції.

Основні засади організації міжнародних кримінальних судових установ. Організація та порядок діяльності Міжнародного кримінального суду. Спеціальні трибунали, створені Радою Безпеки ООН: Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії, Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди, Міжнародний кримінальний трибунал щодо Лівану. «Гібридні» міжнародні кримінальні суди та трибунали: Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне, Надзвичайні палати судів Камбоджі, спроби пост-конфліктного правосуддя у Косові та Східному Тиморі. Римський статут і національне право України.

### **Територія в сучасному міжнародному праві**

Поняття та види території у міжнародному праві. Державна територія, територія з міжнародним режимом, територія зі змішаним режимом. Юридична природа та склад державної території. Загальновизнані в сучасному міжнародному праві засоби зміни державної території. Інші правомірні засоби територіальних змін: плебісцит, цесія, обмін ділянками території та інші, передбачені в договірному порядку, зміни. Судові рішення щодо територіальних спорів і статусу території.

Поняття і головні риси міжнародного морського права як галузі сучасного міжнародного права. Конвенція ООН з морського права 1982 р. Класифікація морських просторів. Поняття, види і правовий режим внутрішніх морських вод. Територіальні води (територіальне море): поняття та історичний розвиток цього інституту. Поняття, історія виникнення і становлення інституту прилеглих зон. Поняття, правовий статус і ширина виключної економічної зони. Континентальний шельф: геологічне і юридичне поняття. Міжнародно-правовий режим відкритого моря. Правовий статус міжнародного району морського дна. Правовий режим міжнародних проток.

Поняття і особливості міжнародного повітряного права як галузі міжнародного права. Джерела міжнародного повітряного права. Головні принципи міжнародного повітряного права. Правовий статус повітряного простору. Відкритий повітряний простір як частина міжнародної території загального користування. Повітряний простір над Антарктидою, над виключною економічною зоною. Правовий статус повітряного судна і його екіпажу. Правова класифікація повітряних суден. Правова регламентація міжнародних повітряних сполучень. Правове регулювання комерційної діяльності в міжнародних повітряних сполученнях. Боротьба з актами незаконного втручання в діяльність цивільної авіації.

Поняття і головні особливості міжнародного космічного права. Особливості міжнародно-правового регулювання космічної діяльності і режиму космічного простору. Суб'єкти та об'єкт міжнародного космічного права. Джерела міжнародного космічного права: конвенційні норми і норми міжнародно-правових звичаїв. Міжнародно-правовий режим космічного простору та небесних тіл. Концепція «загальної спадщини людства» в космічному праві. Правовий статус космічних апаратів і екіпажів. Міжнародно-правовий статус космонавтів як посланців людства у космосі. Міжнародно-правова відповідальність за шкоду, заподіяну космічними об'єктами. Співробітництво держав у рамках міждержавних космічних організацій.

### **Міжнародне економічне право**

Формування, поняття та джерела міжнародного економічного права. Предмет міжнародного економічного права. Метод правового регулювання міжнародного економічного права. Суб'єкти міжнародного економічного права. Держава в міжнародних економічних відносинах. Держави та «економічний суверенітет». Концепція транснаціонального права. Міжнародні економічні норми. Джерела міжнародного економічного права. Види договорів у міжнародному економічному праві. Міжнародно-правові звичаї в міжнародному економічному праві. Кодифікація в міжнародному економічному праві.

Принципи міжнародного економічного права. Правова природа спеціальних принципів міжнародного економічного права. Принцип свободи вибору державами форми організації зовнішньоекономічних зв'язків. Принцип взаємності. Поняття принципу найбільшого сприяння. Види режимів в рамках нації найбільшого сприяння. Виключення з положень про найбільше сприяння. Принцип національного режиму. Принцип відкритих дверей. Принцип надання преференцій. Принцип справедливості. Принцип мінімального стандарту для іноземців.

Міжнародно-правове регулювання окремих видів міжнародної економічної діяльності. Регіональне економічне співробітництво та міжнародне право.

Міжнародний правопорядок у сфері світової торгівлі. Світова організація торгівлі: функції і перспективи розвитку. Становлення та розвиток Світової організації торгівлі (СОТ). Угода про створення СОТ. Торгівля без дискримінації. Розвиток справедливої конкуренції. Заохочення розвитку та економічних реформ. Регулювання торгівлі товарами. “Механізм розгляду торгової політики”, встановлений Радою ГАТТ 1989 р. Принцип вільної торгівлі. Свобода торгівлі як принцип політичного мистецтва. Регулювання здійснення свободи торгівлі. Регіональне співробітництво в області торгівлі. Тарифні та нетарифні міри регулювання міжнародної торгівлі.

Проблема визначення предмету та методу міжнародного податкового права. Міжнародне подвійне оподаткування та шляхи його врегулювання. Боротьба проти приховування оподатковуваних сум та фінансових правопорушень. Основні методи протидії відмиванню “брудних” грошей. Проблеми боротьби з організованою злочинністю та відмиванням “брудних” грошей в офшорних зонах. Відмивання “брудних” грошей резидентами України в офшорних зонах.

### **Міжнародне право навколишнього середовища**

Поняття та джерела міжнародного права навколишнього середовища. Принципи міжнародного права навколишнього середовища. Інституційний механізм міжнародного права навколишнього середовища.

Міжнародні конференції як традиційна форма співробітництва держав в галузі охорони навколишнього середовища. Стокгольмська конференція ООН з проблем охорони навколишнього середовища 1972 р. Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку 1992 р. Всесвітній саміт ООН зі сталого розвитку 2002 р. Конференція ООН зі сталого розвитку 2012 р. Програма ООН з охорони навколишнього середовища (ЮНЕП).

Міжнародно-правова охорона Світового океану. Конвенція щодо попередження забруднення з суден 1973/1978 р. Конвенція по запобіганню забруднення моря скиданням відходів та інших матеріалів 1972 р. Конвенція про втручання у відкритому морі у випадках аварій, які спричиняють забруднення моря нафтою 1969 р. Угода про здійснення положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10 грудня 1982 року, які стосуються збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними, 1995 р. Міжнародна конвенція про регулювання китобійного промислу 1946 р. та ін. Міжнародно-правова охорона земельних та інших ресурсів суходолу.

Міжнародне співробітництво в боротьбі з спустеленням. Міжнародно-правова охорона рослинного і тваринного світу. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, 1971 р. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які знаходяться під загрозою зникнення, 1973 р. Міжнародно-правова охорона суходільних вод, підземних вод, льодовиків тощо. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища Арктики та Антарктики. Конвенція про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р. Протокол про охорону навколишнього середовища до Договору про Антарктику 1991 р. Міжнародно-правова охорона пам'яток природи, визнаних всесвітньою природною спадщиною. Міжнародно-правова охорона атмосфери Землі та космічного простору. Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р. та протоколи до неї. Конвенція про охорону озонового шару 1985 р. та Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар, 1987 р. до неї. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р. та Кіотський протокол 1997 р. до неї. Міжнародно-правова охорона навколишнього середовища від радіоактивного забруднення. Міжнародно-правове регулювання поведінки з небезпечними відходами та небезпечними хімічними речовинами.

Природоохоронне законодавство України та перспективи його вдосконалення. Система природоохоронного законодавства України. Природоохоронний інституційний механізм України. Проблеми виконання Україною рішень органів багатосторонніх природоохоронних договорів: на прикладі Кіотського протоколу, Конвенції про оцінку впливу на навколишнє

середовище в транскордонному контексті 1991 р. та Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються

## **МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО**

### **Муніципальне право як галузь права України**

Поняття, предмет та методи муніципального права. Муніципальне право – право місцевого самоврядування. Історія муніципального права України.

Джерела муніципального права. Статутне право. Система муніципального права, її елементна характеристика. Муніципально-правові норми, їх особливості. Муніципально-правові інститути.

Муніципально-правові відносини, особливості їх суб'єктного та предметного складу.

Роль муніципального права в процесі становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні.

### **Конституційно-правові основи місцевого самоврядування**

Поняття місцевого самоврядування. Основні принципи місцевого самоврядування. Принцип правової самостійності. Принцип організаційної самостійності. Принцип матеріально-фінансової самостійності. Принцип територіальності. Принцип субсидіарності. Принцип державної підтримки та гарантії.

Система місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і територіальна автономія. Місцеве самоврядування і державне управління. Місцеве самоврядування і міжнародно-правова регламентація його діяльності. Проблеми вдосконалення системи та конституційно-правового статусу органів і посадових осіб органів місцевого самоврядування у контексті конституційної реформи.

### **Місцеве самоврядування та державна влада в Україні**

Повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування спрямовані на: правове регулювання організації та діяльності місцевого самоврядування; забезпечення гарантій здійснення обов'язків органів державної влади в галузі місцевого самоврядування; забезпечення фінансово-економічної бази місцевого самоврядування; стосовно наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями; щодо здійснення контролю за дотриманням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування, захисту прав місцевого самоврядування.

Державна влада та актуальні проблеми становлення муніципальної влади України. Правова природа влади, яка здійснюється на місцевому рівні. Спільне та відмінне у правовій природі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Поняття та особливості муніципальної влади.

### **Територіальна громада як інститут муніципального права**

Поняття територіальної громади. Основні ознаки територіальної громади. Членство в територіальній громаді. Вплив політико-адміністративних чинників на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів. Юридичний та фактичний статус територіальних громад в Україні. Правосуб'єктність територіальної громади. Види територіальних громад: основні (базові) факультативні (асоційованого рівня). Відмінності між окремими видами територіальних громад.

Основні функції та повноваження територіальної громади. Виключні повноваження територіальної громади.

Основні форми волевиявлення територіальної громади. Місцеві вибори. Місцевий референдум. Загальні збори. Місцева ініціатива. Громадські слухання. Дорадче опитування. Статут територіальної громади. Інші акти статутного права.

Проблеми оптимізації територіальних громад. Порядок об'єднання територіальних громад. Принцип муніципального унітаризму. Принцип муніципального федералізму.

Особливості реалізації прав і свобод людини у місцевому самоврядуванні.

Механізм реалізації муніципальних прав і обов'язків особи.

### **Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування України**



Поняття місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування. Місцевий (базовий) та регіональний рівні рад, їх особливості. Правовий статус представницьких органів місцевого самоврядування. Порядок формування представницьких органів місцевого самоврядування.

Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Особливості функцій та повноваження сільської, селищної, міської ради. Особливості функцій та повноваження районної у місті ради. Особливості функцій та повноваження районної, обласної ради.

Структура місцевої ради. Особливості політико-правової природи мандата депутата місцевої ради. Постійні та тимчасові комісії місцевих рад, особливості їх правового статусу.

### **Форми і методи діяльності представницьких органів місцевого самоврядування**

Поняття форм і методів діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Сесійна та комісійна форми діяльності місцевих рад. Сесія – основна форма роботи ради як представницького органу, порядок її призначення та проведення. Акти місцевих рад. Особливості нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування. Правова експертиза проектів актів місцевого самоврядування.

### **Конституційно-правовий статус сільських, селищних, міських голів, голів районної, обласної, районної в місті ради**

Статус сільських, селищних, міських голів. Вимоги, які пред'являються до кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. Повноваження сільського, селищного, міського голови: з організації роботи сільської, селищної, міської ради та органів, які вони утворюють; пов'язані з реалізацією територіальною громадою форм волевиявлення населення сіл, селищ, міст; в галузі програмування розвитку територій місцевого самоврядування базового рівня, бюджету та фінансування; розпорядчі та представницькі повноваження; в галузі забезпечення законності, охорони права і свобод людини і громадянина та території відповідної ради; щодо здійснення контролю з боку відповідних рад за діяльністю голів.

Статус голів районної, обласної, районної у місті ради. Повноваження з організації роботи районної, обласної, районної в місті ради та органів, які з нею створюються. Повноваження, які впливають із зв'язків голів відповідних рад з населенням та пов'язані з реалізацією волевиявлення громадян. Розпорядчі та представницькі повноваження районних, обласних та районних у місті голів. Повноваження голів рад у сфері законності і здійснення контрольної функції щодо діяльності голів районних, обласних, районних в містах рад.

Статус голів міст Києва і Севастополя: специфіка статусу, повноваження.

### **Виконавчі органи сільських, селищних і міських рад**

Правовий статус виконавчих комітетів місцевих рад. Класифікація повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної в місті ради. Складання, затвердження та виконання планів роботи виконкому. Порядок підготовки та проведення засідань виконкому. Правові акти виконавчих органів рад. Порядок підготовки, введення в дію, призупинення дії рішення виконкому, його скасування.

Відділи та управління виконавчих комітетів місцевих рад.

Поняття та ознаки муніципальної служби. Принципи служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус службовців місцевого самоврядування. Проходження служби в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування. Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування.

### **Повноваження та компетенція органів місцевого самоврядування: поняття та зміст**

Закріплення сфери компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування в Конституції та законах України. Повноваження територіальної громади. Повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Власні (самоврядні), делеговані, виключні повноваження органів місцевого самоврядування. Повноваження в галузі планування та в бюджетно-фінансовій сфері, затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування. Повноваження у сфері управління комунальною власністю. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища. Повноваження у сфері соціального захисту населення. Повноваження по забезпеченню законності, правопорядку, охороні прав, свобод і законних інтересів громадян. Повноваження у галузі будівництва. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі зовнішньоекономічної діяльності.

### **Органи самоорганізації населення. Муніципальні асоціації в Україні**

Поняття та види органів самоорганізації населення. Порядок утворення та легалізації органу самоорганізації населення. Повноваження органів самоорганізації населення: власні та делеговані. Склад органу самоорганізації населення. Форми роботи органів самоорганізації населення.

Історія утворення муніципальних асоціацій України. Право органів місцевого самоврядування на об'єднання (ст.10 Європейської Хартії місцевого самоврядування). Основні чинники в юридизації правового статусу спілок (асоціацій) місцевої влади національного та регіонального характеру зафіксовані у Всесвітній Декларації місцевого самоврядування. Правовий статус муніципальних асоціацій України. Види муніципальних спілок України. Міжнародні зв'язки муніципальних асоціацій України. Реєстрація асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

### **Матеріально-фінансова основа місцевого самоврядування як інститут муніципального права**

Поняття і сутність економічної основи місцевого самоврядування. Муніципальна власність, її суб'єкти, об'єкти, соціально-економічна природа, правовий режим. Повноваження територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо володіння, користування і розпорядження комунальною власністю. Право власності. Право господарського відання. Право оперативного управління об'єктами комунальної власності.

Система місцевих фінансів. Місцеві бюджети, особливості їх прибуткової та видаткової частин. Місцеві податки і збори. Позабюджетні, валютні та інші цільові фонди. Комунальний кредит.

Проблеми зростання матеріально-фінансової автономії місцевого самоврядування.

### **Гарантії та відповідальність у системі місцевого самоврядування як інститут муніципального права**

Поняття гарантій місцевого самоврядування та їх система. Загальні та спеціальні (правові) гарантії місцевого самоврядування. Обов'язковість виконання актів та законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Заборона обмежувати права місцевого самоврядування.

Судовий захист прав та інтересів місцевого самоврядування. Захист прав місцевого самоврядування в Конституційному Суді України. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.

Поняття та види відповідальності у муніципальному праві. Підстави відповідальності. Форми відповідальності у муніципальному праві. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою, державою, юридичними та фізичними особами.

Дострокове припинення повноваження ради. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної, обласної, районної у місті ради. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення.

## **ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО**

### **Поняття, предмет, ознаки та система господарського права.**

Господарське право як галузь права, господарське право як галузь правової науки, елементи науки господарського права. Поняття, ознаки, види та принципи здійснення господарської діяльності.

Предмет регулювання господарського права. Поняття, ознаки і зміст господарських правовідносин. Сфера виникнення, визначення господарсько-виробничих, організаційно-господарських та внутрішньогосподарських відносин. Критерії класифікації і види правовідносин у сфері господарювання.

Класифікатор видів економічної діяльності.

Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин.

Методи господарського права: поняття, види (метод автономних рішень, метод власних приписів та метод рекомендацій).

Господарське законодавство, ознаки господарського законодавства. Система господарського права.

### **Державне регулювання функціонування суб'єкти господарської діяльності**

Участь держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в господарській діяльності. Мета і принципи державного впливу на економіку.

Напрями економічної політики держави: структурно-галузева політика, інвестиційна політика, амортизаційна політика, політика інституційних перетворень, цінова політика, антимонопольно-конкурентна політика, бюджетна політика, податкова політика, грошово-кредитна політика, валютна політика, зовнішньоекономічна політика. Форми реалізації державою економічної політики: економічна стратегія, економічна тактика.

Безпосередня участь держави в господарських відносинах. Участь в господарському обігу як власника, інвестора та замовника. Державне регулювання підприємницької діяльності. Державна підтримка малого підприємництва. Засоби державного регулювання господарської діяльності: державне замовлення, державне завдання, ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Приватизація державних і комунальних підприємств. Система нормативно-правових актів, що регулюють приватизаційні процеси. Система органів держави, що здійснюють приватизацію, їх компетенція. Суб'єкти приватизації: державні органи приватизації, покупці (їх представники), посередники. Об'єкти приватизації та їх класифікація. Об'єкти, що не підлягають приватизації. Способи приватизації: аукціон, конкурс, викуп тощо, оформлення угод по приватизації.

Правове забезпечення добросовісної конкуренції. Поняття і форми недобросовісної конкуренції. Обмеження монополізму та сприяння змагальності у сфері господарювання. Поняття і ознаки монопольного становища на ринку. Суб'єкти монопольної діяльності. Природні монополії. Наслідки здійснення монопольної діяльності. Відповідальність за здійснення монопольної діяльності.

Державне регулювання ринку цінних паперів. Поняття цінних паперів. їх види, нормативно-правова основа.

Правові форми податкового впливу на господарську діяльність. Поняття, зміст, мета та принципи податкового впливу на господарську діяльність. Види засобів податкового впливу. Відповідальність за податкові правопорушення.

### **Поняття суб'єкта господарської діяльності. Права та обов'язки суб'єктів господарювання.**

Поняття і ознаки суб'єкта господарювання. Господарські організації, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці; філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності.

Критерії класифікації і види суб'єктів господарювання. Колективні і індивідуальні суб'єкти господарювання. Організаційні та договірні суб'єкти господарювання. Суб'єкти приватного та публічного права в господарській діяльності. Суб'єкти основного виробництва та інфраструктури ринку.

Поняття і значення способів заснування суб'єктів господарського права. Порядок та етапи створення суб'єкта господарювання.

Державна реєстрація: порядок та зміст. Документи, які подаються для державної реєстрації.

Підстави та порядок припинення господарської діяльності. Добровільне та примусове припинення діяльності. Ліквідація та реорганізація суб'єктів господарювання. Підстави і порядок проведення ліквідації. Задоволення вимог кредиторів при ліквідації. Поняття банкрутства. Заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва. Процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника: розпорядження майном боржника; санація (відновлення платоспроможності) боржника; ліквідація банкрута.

Особливості правового статусу громадянина - підприємця. Особливості юридичних осіб господарського права як суб'єктів господарювання. Підприємство. Казенне підприємство. Державне унітарне підприємство. Державне комерційне підприємство. Господарські товариства. Виробничий кооператив. Приватні підприємства. Особисте селянське господарство. Фермерське господарство. Орендне підприємство. Підприємство з іноземними інвестиціями. Іноземне підприємство. Господарські об'єднання: асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, передбачені законом. Асоційовані підприємства. Холдингові компанії.

Права і обов'язки суб'єктів господарювання. Право власності - основне речове право у сфері господарювання. Право господарського відання. Право оперативного управління. Право оперативного використання майна. Поняття і види майна. Поняття та правовий режим основних фондів. Поняття та правовий режим оборотних фондів. Поняття та правовий режим нематеріальних активів.

### **Особливості правового регулювання правового статусу господарських товариств.**

Визначення законодавства про господарські товариства, визначення поняття «господарське товариство». Види господарських товариств: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Статутний фонд (капітал) та фонди господарського товариства, права та обов'язки учасників господарського товариства, управління господарським товариством, вклади учасників та засновників господарського товариства. Загальна характеристика корпоративних правовідносин. Характеристика суб'єктів корпоративних відносин. Зовнішні корпоративні відносини та внутрішні корпоративні відносини. Засновники компанії. Поняття і зміст корпоративних прав. Основні, спеціальні та локальні корпоративні права.

### **Підстави виникнення господарських правовідносин. Господарські зобов'язання, їх виконання. Господарські договори.**

Підстави виникнення, зміни та припинення господарських правовідносин. Господарське зобов'язання: поняття та види (майново-господарські зобов'язання та організаційно-господарські зобов'язання, соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання, публічні зобов'язання), підстави виникнення господарських зобов'язань: безпосередньо із закону або іншого нормативно-правового акту, що регулює господарську діяльність; з акту управління господарською діяльністю: з господарського договору та інших угод, передбачених законом, а також з угод, не передбачених законом, але таких, які йому не суперечать; внаслідок заподіяння шкоди суб'єкту або суб'єктом господарювання, придбання або збереження майна суб'єктів або суб'єктом господарювання за рахунок іншої особи без достатніх на те підстав: у результаті створення об'єктів інтелектуальної власності та інших дій суб'єктів, а також внаслідок подій, з якими закон пов'язує настання правових наслідків у сфері господарювання.

Господарські договори: види, зміст, форма та порядок укладення. Істотні умови господарського договору: предмет, ціна та строк дії договору.

Особливості укладання попередніх договорів. Особливості укладання господарських договорів на основі вільного волевиявлення сторін, примірних і типових договорів. Особливості укладання господарських договорів за державним замовленням. Особливості укладання господарських договорів на біржах, ярмарках та публічних торгах. Укладання

господарських договорів за рішенням суду. Укладання організаційно-господарських договорів.

Загальні правила виконання господарських договорів. Передача (делегування) прав у господарських зобов'язаннях. Місце виконання господарського зобов'язання. Виконання грошових зобов'язань. Забезпечення виконання господарських зобов'язань. Банківська гарантія забезпечення виконання господарських зобов'язань. Загальногосподарські (публічні) гарантії виконання зобов'язань.

Загальні умови припинення господарських зобов'язань. Розірвання господарських зобов'язань або визнання недійсним господарських зобов'язань за рішенням суду.

### **Юридична відповідальність за порушення у сфері господарювання**

Поняття відповідальності і санкції в господарських правовідносинах. Види санкцій (відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції) і відповідальності (часткова, солідарна, регресна та субсидіарна; повна, обмежена та підвищена). Підстави відповідальності. Межі господарсько-правової відповідальності. Зменшення розміру та звільнення від відповідальності.

Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства. Організація претензійно-позовної роботи на підприємстві.

### **Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності**

Поняття господарсько-торгівельної діяльності, її види: внутрішня торгівля та зовнішня торгівля. Форми здійснення господарсько-торгівельної діяльності: матеріально-технічне постачання і збут; енергопостачання; заготівля; оптова торгівля; роздрібна торгівля і громадське харчування; продаж і передача в оренду засобів виробництва; комерційне посередництво у здійсненні торговельної діяльності; інша допоміжна діяльність по забезпеченню реалізації товарів (послуг) у сфері обігу. Договори, що укладаються при господарсько-торгівельній діяльності: договір поставки, контракції сільськогосподарської продукції, енергопостачання, купівлі-продажу, оренди, міни (бартеру), лізингу тощо.

Поняття договору поставки. Істотні умови договору поставки: предмет, кількість, асортимент, строк і порядок поставки. Короткотерміновий та довгостроковий договір поставки. Якість та комплектність товарів, що поставляються. Застосування правил "Інкотермс" при поставці товарів.

Поняття договору енергопостачання. Предмет договору енергопостачання. Кількість і якість енергії. Строки, ціни та порядок розрахунків за договором енергопостачання

Торгівельно-біржова діяльність, як різновид господарсько-торгівельної діяльності. Поняття, види та юридичні ознаки біржі. Функції, права та обов'язки біржі. Види біржових угод в залежності від різних критеріїв; угода із заставою на купівлю та угода із заставою на продаж; ф'ючерсна, форвардна угода та опціон. Правила біржової торгівлі.

Поняття договору оренди. Об'єкт договору оренди. Істотні умови договору оренди: об'єкт оренди (склад і вартість майна з урахуванням її індексації); строк, на який укладається договір оренди; орендна плата з урахуванням її індексації; порядок використання амортизаційних відрахувань; відновлення орендованого майна та умови його повернення або викупу. Припинення договору оренди. Відмінність договору оренди від договору лізингу. Поняття договору лізингу. Види лізингу.

Поняття договору міни. Істотні умови договору міни.

Поняття комерційного посередництва (агентської діяльності). Підстави виникнення комерційного посередництва. Агентський договір. Істотні умови агентського договору: сфера, характер і порядок виконання комерційним агентом посередницьких послуг, права та обов'язки сторін, умови і розмір винагороди комерційному агенту, строк дії договору, санкції у разі порушення сторонами умов договору, інші необхідні умови, визначені сторонами. Форма агентського договору. Відповідальність за порушення агентського договору. Права та обов'язки комерційного агента.

Поняття перевезення вантажу, суб'єкти відносин перевезення. Нормативно-правові акти, що регулюють правила перевезення вантажу. Договір перевезення: поняття, форма укладення,

строк укладення. Види договорів перевезення: довгостроковий, навігаційний, спеціальний, річний. Приймання вантажу до перевезення. Зміна умов перевезення. Одержання вантажу в пункті призначення. Відповідальність перевізника за прострочення доставки вантажу. Відповідальність перевізника за втрату, нестачу, пошкодження вантажу. Порядок вирішення спорів щодо перевезень.

Договір транспортного експедирування, як різновид договору перевезення.

Поняття банківської діяльності. Банки: поняття, правове становище та види (державний, кооперативний). Банківські операції та їх види ( приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик; операції з валютними цінностями; емісія власних цінних паперів; організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг); надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг); лізинг; послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів; випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій).

Поняття та види кредиту. Критерії поділу кредитів на види (за строками користування; способом забезпечення; ступенем ризику; методами надання; строками погашення; іншими умовами надання, користування або погашення). Поняття та форма кредитного договору. Істотні умови кредитного договору.

Порядок відкриття рахунків у банках. Види рахунків (вкладний та поточний). Порядок та форми розрахунків в господарському обороті.

Форми регулювання банківської діяльності: адміністративне регулювання (реєстрація банків і ліцензування їх діяльності; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків: застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру; нагляд за діяльністю банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків) та індикативне регулювання (встановлення обов'язкових економічних нормативів; визначення норм обов'язкових резервів для банків; встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій; визначення процентної політики; рефінансування банків: кореспондентських відносин; управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції; операцій », цінними паперами на відкритому ринку: імпорту та експорту капіталу).

Поняття страхової діяльності. Законодавство про страхову діяльність. Договір страхування: поняття, види та істотні умови. Страхування підприємницьких ризиків, фінансових ризиків. Перестраховання. Правове становище учасників страхової діяльності. Державний нагляд за страховою діяльністю.

### **Особливості правового регулювання господарських правовідносин за участю іноземних суб'єктів.**

Поняття зовнішньоекономічної діяльності. Принципи зовнішньоекономічної діяльності (принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва, принцип юридичної рівності і недискримінації, принцип верховенства закону, принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, принцип еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів). Законодавство про зовнішньоекономічну діяльність.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності (фізичні особи - громадяни України, громадяни республік Союзу РСР, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території

України; юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні доми, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності; об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення тощо). але мають постійне місцезнаходження на території України; смільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України; інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України).

Види зовнішньоекономічної діяльності (експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили; надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України; кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності тощо).

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій.

Принципи оподаткування при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності (встановлення рівня оподаткування виходячи з необхідності досягнення та підтримання самокупності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення бездефіцитності платіжного балансу України: гарантування стабільності видів і розміру податків, встановлення податків і зборів (обов'язкових платежів), а також статусу іноземних валют на території України виключно законом; рівності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при встановленні ставок податків; заохочення експорту продукції вітчизняного виробництва).

Поняття іноземних інвестицій. Форми іноземних інвестицій (участь у господарських організаціях, що створюються разом з вітчизняними юридичними особами чи громадянами, або придбання частки в діючих господарських організаціях; створення іноземних підприємств на території України, філій або інших структурних підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств; придбання безпосередньо нерухомого або рухомого майна, що не заборонено законами України, або придбання акцій чи інших цінних паперів; придбання самостійно або за участі громадян чи вітчизняних юридичних осіб прав користування землею та використання природних ресурсів на території України; господарська діяльність на основі угод про розподіл продукції; придбання інших майнових прав; інші форми, не заборонені законом). Види іноземних інвестицій.

Особливості правового регулювання іноземних інвестицій, що здійснюються за окремими договорами (контрактами): концесійні договори, договори (контракти) про інвестиційну діяльність. ' Гарантії та компенсації іноземним інвесторам.

## **ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО**

### **Поняття господарського процесу та господарського процесуального права**

Введення в науку. Історія становлення й розвитку господарських судів в Україні. Етапи розвитку господарського судочинства. Органи господарського судочинства (арбітраж, його види). Правовий генезис регламентації господарського судочинства. Правова природа досудового порядку врегулювання господарських спорів та його значення. Право на звернення до господарського суду. Система, склад і структура господарських судів. Завдання та функції господарських судів. Повноваження, порядок утворення і діяльності місцевих господарських

судів, апеляційних господарських судів, Вищого господарського суду України. Суддя господарського суду. Верховний суд України як вищий орган в системі правосуддя. Поняття господарського процесу як галузі права, як науки, як дисципліни. Предмет господарського процесу. Стадії господарського процесу. Господарське процесуальне право та його джерела. Принципи господарського процесуального права. Господарські процесуальні правовідносини: об'єкт, суб'єкт, підстави виникнення. Господарське процесуальне право як юридична наука.

### **Правовий статус учасників господарського процесу**

Загальна характеристика учасників господарського процесу. Склад господарського суду. Суддя, відвід судді господарського суду. Сторони в господарському процесі. Процесуальні права та обов'язки позивача та відповідача. Участь у справі кількох позивачів та відповідачів. Процесуальне правонаступництво. Треті особи, їх процесуальні права та обов'язки. Участь у господарському процесі прокурора. Представництво в господарському процесі. Експерт та спеціаліст у господарському процесі. Представники органів державної влади та місцевого самоврядування. Інші особи, які беруть участь у господарському процесі.

### **Підвідомчість і підсудність справ господарським судам**

Поняття підвідомчості, її значення. Розмежування спорів між судами загальної юрисдикції. Підсудність. Види підсудності. Передача справ із одного господарського суду до іншого. Розгляд та вирішення господарських спорів іншими спеціальними органами державної влади.

### **Докази та доказування у господарському процесі**

Поняття і види доказів. Обов'язок доказування і подання доказів в господарському процесі. Належність і допустимість доказів. Письмові та речові докази. Витребування доказів. Огляд та дослідження письмових та речових доказів у місці їх знаходження. Пояснення сторін, третіх осіб та осіб, які не є учасниками господарського процесу. Призначення і проведення експертизи. Висновок експерта. Забезпечення доказів. Запобіжні заходи. Оцінка доказів господарським судом.

### **Процесуальні строки та судові витрати**

Поняття і види процесуальних строків. Строки, які встановлені законом. Строки, які визначені господарським судом. Обчислення строків. Зупинення процесуальних строків. Відновлення та продовження процесуальних строків. Наслідки пропуску процесуального строку. Поняття і види судових витрат. Судовий збір. Звільнення від сплати судового збору. Повернення судового збору. Інші обов'язкові витрати. Поняття витрат, які пов'язані із розглядом справи, їх види. Виплата таких витрат. Розподіл судових витрат. Судові штрафи.

### **Порушення провадження справи в господарському суді**

Позовна форма захисту права в господарському суді. Поняття та елементи позову. Право на позов. Процесуальні засоби захисту відповідача проти позову. Розпорядження позовними засобами захисту права. Забезпечення позову. Об'єднання і роз'єднання кількох позивних вимог. Порядок пред'явлення позову і наслідки його порушення. Позовна заява, її форма і зміст. виправлення недоліків позовної заяви. Прийняття позовної заяви і засади до відмови в її прийнятті. Повернення позовної заяви. Відзив на позовну заяву. Пред'явлення зустрічного позову.

### **Підготовка матеріалів до розгляду в засіданні господарського суду**

Значення підготовки справи до судового розгляду. Процесуальні дії судді по підготовці справи до судового розгляду. Зміст ухвал, що виносить суддя господарського суду в стадії підготовки справи до судового розгляду. Права та обов'язки сторін на стадії підготовки справи до розгляду. Залучення доказів та подання клопотань і заяв. Порядок витребування доказів та залучення до матеріалів справи.

### **Вирішення господарських спорів**

Строки розгляду справ. Порядок ведення судового засідання. Розгляд справ без участі сторін. Вирішення спору при неподанні відзиву на позовну заяву та витребуваних



господарським судом матеріалів. Відкладення розгляду справи, перерва у засіданні. Відмова позивача від позову, зменшення або збільшення розміру позовних вимог, визнання позову відповідачем. Мирова угода. Зупинення провадження у справі та його поновлення. Припинення провадження у справі. Залишення позову без розгляду. Протокол судового засідання. Особливості провадження у справах за участю іноземних підприємств і організацій.

### **Рішення, ухвала, постанова господарського суду**

Поняття та види господарських судових актів. Зміст та основні елементи судового рішення. Зміст ухвали. Види ухвал. Роз'яснення та виправлення рішення і ухвали. Постанова: види і зміст. Окреме рішення.

### **Провадження справ у суді апеляційної інстанції**

Сутність і значення апеляційного оскарження. Право апеляційного оскарження, його суб'єкти. Об'єкт перегляду. Строк, порядок подання, форма і зміст апеляційної скарги (подання). Порушення процесу перегляду судових рішень в апеляційному порядку. Розгляд справи в апеляційній інстанції. Повноваження апеляційної інстанції. Постанова апеляційної інстанції.

### **Провадження справ у суді касаційної інстанції**

Сутність касаційного оскарження. Право касаційного оскарження, його суб'єкти і об'єкти. Строк, порядок подання і зміст касаційної скарги (подання). Порушення процесу перегляду судових рішень у касаційному порядку. Розгляд справи у касаційній інстанції. Повноваження касаційної інстанції. Постанова касаційної інстанції. Перегляд судових рішень господарського суду Верховним Судом України.

Поняття перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Засади перегляду. Порядок і строк подання заяви про перегляд рішення, ухвали, постанови. Розгляд заяви. Оформлення наслідків перегляду.

### **Виконання судових рішень господарських судів**

Завершальна стадія господарського процесу. Учасники цієї стадії. Поняття і зміст наказу. Порядок видачі наказу, його дублікату. Строк для пред'явлення наказу до виконання. Загальні умови виконання. Відповідальність за невиконання судового рішення. Поворот виконання наказу господарського суду та вирішення питання про поворот виконання. Дії суддя на етапі виконання судового рішення.

### **Особливості розгляду справ про банкрутство**

Інститут банкрутства. Поняття банкрутства. Суб'єкти банкрутства. Учасники процедури банкрутства. Провадження у справах про банкрутство. Забезпечення інтересів кредиторів. Судові процедури щодо боржника. Розпорядження майном боржника. Судова санація. Ліквідаційна процедура. Мирова угода. Припинення провадження у справі про банкрутство. Особливості процедури банкрутства окремих суб'єктів підприємництва.

### **Вирішення господарських (економічних) спорів міжнародним комерційним арбітражем**

Третейський розгляд господарських спорів. Третейські суди: поняття, місце у системі цивільної юрисдикції та їх значення. Види третейських судів. Угода про передачу спору на вирішення третейського суду. Підвідомчість справ. Порядок створення третейських судів. Склад третейського суду. Порушення справи і порядок її розгляду. Рішення третейського суду. Оскарження рішення третейського суду до господарського суду. Виконання рішень третейського суду. Правова природа та правові засади міжнародного комерційного арбітражу. Провадження у справах за участю іноземних підприємств та організацій. Міжнародні правові проблеми співробітництва у вирішенні економічних спорів. Визнання та виконання рішень іноземних судових органів.

## **ОРІЄНТОВНІ ЗАВДАННЯ З ПРАВА**

## ***Аналітичні питання (вирішення ситуаційної задачі).***

1. Один засновник і двоє учасників внесли вклад у статутний капітал по 8 млн. грн. і придбали товариство з повною відповідальністю. Один учасник за заявою вийшов, йому виплачена його частка 8 млн. грн. з дивідендами. Другий учасник порушив питання про реорганізацію й виплату йому частки в товаристві за ринковими цінами.

1) Чи вправі учасник товариства з повною відповідальністю порушувати питання про його ліквідацію й реорганізацію юридичної особи? 2) Чи мають правову відмінність учасник і засновник? 3. За якою ціною визначається частка кожного при виході з юридичної особи: згідно балансової або ринкової, якщо немає домовленості?

2. Місцевий господарський суд міста Києва задовольнив позовні вимоги Луганського інституту господарського права до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Державної акредитаційної комісії України щодо визнання недійсним рішення про анулювання виданої йому ліцензії на здійснення освітньої діяльності.

1) Чи підсудна ця справа місцевому господарському суду м. Києва? 2) В чому полягає підсудність та підвідомчість справ господарським судам? 3) Що повинен робити господарський суд у разі непідсудності спору даному господарському суду? 4) Обґрунтуйте чи підлягає рішення скасуванню в апеляційному та/або касаційному порядку?

3. Амадор Дієго Лопес, темношкірий громадянин України, який народився 22 жовтня 1973 р. у м. Богота Республіки Колумбія та отримав громадянство України 2012 р. не отримав вчасно іменне запрошення з виборчої дільниці для уточнення списку виборців. Він звернувся сам для уточнення даних, та виявив відсутність своїх даних у списку. Після цього він звернувся до дільничної виборчої комісії із заявою про уточнення попереднього списку виборців, у тому числі про включення його до списку. Проте отримав відмову на підставі того, що народився він у іншому місті та в іншій країні.

Яке конституційне право було порушено? Дайте правову оцінку ситуації, спираючись на норми конституційного права.

4. Вирішіть задачу. Адміністративний суд ухвалив рішення, яким повністю задовольнив позовні вимоги Андріяшина А. А. В цьому судовому рішенні було зобов'язано відповідача (а він є суб'єктом владних повноважень) утриматись від вчинення певних дій стосовно Андріяшина А. А. Рішення суду вступило в законну силу. Проте, суб'єкт владних повноважень не виконує дане рішення з мотивів того, що це спричинить невігідні наслідки для відповідача. Чи мало місце тут порушення основних принципів (засад) адміністративного судочинства (чи хоча б одного з таких основних принципів (засад))? Якщо Ви вважаєте, що мало місце таке порушення, то який (які) основні принципи (засади) адміністративного судочинства були порушені? Відповідь обґрунтуйте.

5. Петро К. 18 років, жив у своєї тітки, учився в музичній школі і перебував на утриманні батьків, що проживають в іншому місті. К. купив у свого знайомого 19-літнього О. музичний центр, витративши на це гроші, вислані йому батьками на придбання зимового одягу. Батько К., довідавшись про покупку, вимагав визнання договору недійсним, обґрунтувавши свою вимогу тим, що син не мав права розпоряджатися грошима наданими йому для певної мети – придбання зимових речей. Вирішіть спір.

6. Черговий електротехнік К. звернувся до місцевого суду з позовом про стягнення з заводу грошової винагороди за надурочну роботу. В судовому засіданні виявилось, що розрахунки оплати надурочних робіт позивач зробив неправильно, що йому дійсно належить виплатити в два рази більше, а клопотання про збільшення суми позову він на суді не порушував. Розглянувши справу, суд стягнув на користь позивача подвійну суму.

Чи узгоджуються дії суду з принципом диспозитивності?

7. Б. на залізничному вокзалі м. Києва зустрів братів К. – 12-річного Миколу та 13-річного Василя, які вели бродячий спосіб життя. Пообіцявши дати їм заробити гроші, Б. привіз хлопців до себе на садибу на околиці міста. Протягом двох місяців він використовував їх працю у підпільному цеху для виготовлення спиртних напоїв, від реалізації яких отримував прибуток. На ніч Б. зачиняв хлопців у сараї, сковуючи їх наручниками. Кваліфікуйте дії Б.

8. Досудовим розслідуванням було встановлено що злочин передбачений ч. 1 ст.115 КК України (вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині) вчинив Хилюк. Враховуючи, що Хилюк перебував на обліку у психіатра за місцем проживання, слідчий призначив психіатричну експертизу. Відповідно до висновку експертизи Хилюк не усвідомлював свої дії під час вчинення злочину і не міг керувати ними. Слідчий враховуючи тяжкість злочину, небезпеку Хилюка для оточуючих склав клопотання про обрання запобіжного заходу тримання під вартою. За результатом розгляду клопотання слідчим суддею було винесено ухвалу про обрання запобіжного заходу тримання під вартою. Після закінчення досудового розслідування слідчий склав обвинувальний акт і за згодою прокурора направив його до суду.

Чи були допущені порушення вимог кримінального процесуального закону в цій ситуації? Якщо так, то які саме?

Які особливості кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру?

9. Група громадян Колумбії вирощувала рослини з вмістом наркотичних речовин та перевозила їх до Мексики для переробки та оптової торгівлі. Друга група громадян Колумбії скупала матеріали переробки (героїн) та розповсюджувала їх в США та Аргентині. Прибутки, які отримували представники першої та другої групи, вкладалися в банківські установи Франції.

Як слід кваліфікувати дії громадян Колумбії? Юрисдикція якої держави буде розповсюджуватися на винних осіб?

10. Ружинським міським судом Житомирської області за результатами судового розгляду було винесено обвинувальний вирок відносно Ружинського міського голови та секретаря Ружинської міської ради за ч. 2 ст. 364 Кримінального кодексу України. Зважаючи на цю обставину були призначені позачергові вибори Ружинського міського голови.

Хто буде тимчасово виконувати обов'язки Ружинського міського голови та секретаря Ружинської міської ради до обрання відповідних посадових осіб представницького органу місцевого самоврядування?

11. Учні 10 класу 16 річний А. і 15-річний Р., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння в тролейбусі, чіплялись до пасажирів. Як з'ясувалося, учні випили з приводу Дня народження А. у нього вдома разом з його батьками. По даному факту начальник РВ Нацполіції УМВС України виніс постанову про накладення штрафу на батька А. у розмірі 100 гривень. Здійсніть юридичний аналіз наведеної ситуації.

### ***Практичні питання (розроблення проєкту правового документа).***

1. Складіть проєкт клопотання про витребування доказів судом в адміністративній справі (фабула для складання вказаного проєкту має бути придумана Вами самостійно).

2. Складіть проєкт позовної заяви про розірвання шлюбу.

3. Складіть проєкт клопотання про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

4. Складіть проєкт претензії для досудового врегулювання господарського спору.

### **ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. "Про акціонерні товариства" Новий Закон про акціонерні товариства: що передбачено? від 27 липня 2022 року. URL: [https://jurliga.ligazakon.net/ru/analitics/213196\\_noviy-zakon-pro-aktsonern-tovarisstva-shcho-peredbacheno](https://jurliga.ligazakon.net/ru/analitics/213196_noviy-zakon-pro-aktsonern-tovarisstva-shcho-peredbacheno)

2. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. ; Вид. 2-е, доп. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.

3. Адміністративне право України : підручник / І.Л. Бородін. К.: Алерта, 2019. 548 с.

4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

5. Васильєв С. В. Цивільний процес. Підручник. / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. - 506 с.
6. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина. Вид.7-ме, перероб. та допов. Київ: Алерта, 2021. 500 с.
7. Віденська конвенція «Про консульські зносини» 24 квітня 1963 року. Електронний ресурс. – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_047#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text)
8. Віденська конвенція «Про представництво держав в їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру» 14 березня 1975 року. Електронний ресурс. – Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_254#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_254#Text)
9. Гелич А., Гелич Ю. Перспективи правового регулювання участі банків у фонді гарантування вкладів фізичних осіб. Підприємство, господарство і право. 2021. №8. С. 29-35.
10. Головка К. В. Систематизація муніципального законодавства: український досвід : монографія / Катерина Володимирівна Головка; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2019. 449 с.
11. Голубєва Н.Ю. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 840 с.
12. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів / В. С. Мілаш. – 7-ме вид., змін. – Харків : Право, 2021. – 402 с.
13. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2003. №18–22. с. 44 .
14. Господарський процес : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. А. Кройтора. Харків, 2020. 328 с.
15. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 1992. №6. ст. 56.
16. Данилишин Б. Під час війни бізнес повинен працювати. Як держава може спростити умови для підприємців? Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>
17. Декларація ООН про принципи міжнародного права 1970 р. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_569](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569)
18. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1990. N 31. ст.429.
19. Загальна декларація прав людини 1948 р. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015)
20. Загальна декларація прав людини, 1948 // Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст.3103.
21. Заключний акт НБСЄ Хельсінкі 1975 р. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_055](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055)
22. Ізарова І. О., Ханік -Посполітак Р. Ю. Цивільний процес України : Навч. посіб. для студ. юрид. спец. закладів вищої освіти / І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханік-Посполітак. – 3 -тє вид., перероб. і доп. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 274 с.
23. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / О. В. Гетьманцев та ін.; за заг.ред. д-ра юрид.наук, проф., акад.Акад наук вищ шк.України М. М. Ясинка. Київ. Правова єдність. Алерта. 2018. 523 с.
24. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року. Офіційний веб сайт. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
25. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 27.12.1984 року. Офіційний веб сайт. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
26. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2021. 528 с.
27. Конституційне право України : підручник / Алмаші І. М. та ін. ; уклад.: Коцкулич В. В., Джуган В. В.; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т", Юрид. ф-т, Каф. конституц. права та порівнял. правознавства. - 8-е вид., перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2018. 409 с.

28. Конституція України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. Чижмарь К.І., Лавриновича О.В. Київ: Професіонал, 2021. 290 с.
29. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.
30. Копотун І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ: Професіонал, 2022. 784 с.
31. Короєд С. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Київ: Професіонал, 2020. 1168 с.
32. Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. 2-ге вид., випр. і допов. / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвєєва. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 584 с.
33. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків, 2020. 428 с.
34. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.
35. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст.131.
36. Кримінальний процес України: у питаннях і відповідях : навч. посіб. / авт. кол. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. Т. Г. Фоміної. Харків : ХНУВС, 2021. 300 с.
37. Кримінальний процес: підручник. Ч. 1. /за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьВДУВС, 2019. 532 с.
38. Лук'янов Д.В. Теорія держави і права: посіб. для підгот. до іспитів / Д.В. Лук'янов, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський ; за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2018. 193 с.
39. Любченко П. М. Муніципальне право : підручник / П. М. Любченко. Харків: Право. 2019. 512 с.
40. Мельник Р.С. Адміністративне право України (у схемах та коментарях): навч. посіб. / Р. С. Мельник, С. О. Мосьондз ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ун-т сучас. знань. – 2 ге вид., перероб. і допов. - Київ : Юрінком Інтер : Буква Закону, 2018. - 343 с.
41. Міжнародне публічне право: підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М.М. Микієвич та ін. ; за ред. В. М. Репецького. – 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2012. 437 с.
42. Місцеве самоврядування у громаді : практ. посіб. для депутатів місц.рад та активістів громад/ за ред. А. Ткачука. К.: Інститут громадянського суспільства; ІКЦ ЛЕСТА, 2014. 288 с.
43. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / М.В. Афанасєва та ін. ; за заг.ред. Мельника Р. С. Київ. нац.ун-т ім. Тараса Шевченка. Херсон. Гельветика. 2019. 1029 с.
44. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / А. Дрозд, К. Бугайчук, Є. Дулиба . Київ: Професіонал, 2021. 812 с.
45. Північноатлантичний договір (1949 р.) Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950\\_008](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/950_008)
46. Поліщук, М. Г. Термінологічний словник з дисципліни "Цивільне процесуальне право" / М. Г. Поліщук, Л. О. Андрієвська. Дніпро : Біла К. О., 2020. 200 с.
47. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02 червня 2011 р. № 3460-VI. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>
48. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1404-VIII. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
49. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 65.
50. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2015. №13– Ст. 91.

51. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170
52. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20–21. Ст. 190
53. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 4734 Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>
54. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. Електронний ресурс. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_588)
55. Семенова М., Гунаре М. Напрямки вдосконалення господарсько-правового регулювання діяльності туроператорів в зв'язку з COVID-19. Право та інновації. 2020. № 2. С. 39-44.
56. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленко, Л. О. Фоміна ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. – 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 462 с
57. Статут Міжнародного Суду Справедливості 1945 р. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010)
58. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р. Електронний ресурс. Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_010](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010)
59. Теорія держави та права : навч. посіб. для підгот. до атестації здобувачів вищ. освіти / за заг. Гусарева С. Д., Тихомирова О. Д. Київ : Освіта України, 2017. 113 с.
60. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Особлива частина. Київ: Алерта, 2021. 438 с.
61. Тетарчук І.В. Муніципальне право України : навчальний посібник для підготовки до іспитів. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 206 с.
62. Тетарчук І.В. Теорія держави і права. Навчальний посібник для підготовки до іспитів ЦУЛ, 2020. 184 с.
63. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. К.: Знання, 2012. 631 с.
64. Цивільне право та процес. Навчальний посібник / Л.В. Орел, О.М. Калашник. Харків : Право, 2021. 423 с.
65. Цивільне право та процес: навч. посіб. / Л. В. Орел, О. М. Калашник. Харків: Право, 2021. 423 с.
66. Цивільне процесуальне право України (Загальна частина): підруч. / О.В. Гетманцев, Л.А. Кондрат'єва, Л.А. Остафійчук, А.Л. Паскар, І.Ю. Татулич; за ред. О.В. Гетманцева. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022, 412 с.
67. Цивільне процесуальне право України : навч. посіб. для підгот. до іспитів і тестування / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Н.Ю. Голубевої ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". 2-ге вид., перероб. і допов. Одеса : Гельветика, 2019. 435 с.
68. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.
69. Цивільний процес. Підручник / С. В. Васильєв. К.: Алерта, 2019. 506 с.
70. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
71. Шовкопляс Г.М. Специфіка контролю на ринку фінансових послуг залежно від виду небанківських фінансових послуг. Досвід ЄС. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2020. № 27 С.156-162.

**ПЕРЕЛІК НАОЧНОГО ПРИЛАДДЯ, МАТЕРІАЛІВ ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ,  
ТЕХНІЧНИХ І ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ОБЛАДНАННЯ, ЩО ДОЗВОЛЕНІ ДЛЯ  
ВИКОРИСТАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ТА ВІДПОВІДЕЙ НА  
ЗАПИТАННЯ ПІД ЧАС АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ**

При вирішенні завдань білету атестаційного екзамену здобувач має право користуватись

виключно своїми знаннями, використання інших засобів, матеріалів, приладдя, обладнання, сторонньої допомоги, яке б надавало здобувачу допомогу у вирішенні завдань білету атестаційного екзамену, заборонено.